

บทสรุปผู้บริหาร

Executive Summary

1. ผลการวิจัย ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาทางเลือกและผลที่เกิดขึ้นในบริบทของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
2. ความคิดเห็นและความพึงพอใจของอาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ต่อระบบการบริหารจัดการและระบบการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยชีวิต
3. ความคิดเห็นและความพึงพอใจของบัณฑิตต่อการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยชีวิต
4. ความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยชีวิต
5. การลาออกกลางคันของนักศึกษามหาวิทยาลัยชีวิต
6. การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) และข้อเสนอเชิงกลยุทธ์เพื่อการจัดการศึกษาทางเลือกของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

โครงการวิจัย ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาทางเลือก
และผลที่เกิดขึ้นในบริบทของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

บทสรุปผู้บริหาร

Executive Summary

เอกสารนี้ เป็นการรวบรวมบทสรุปจากรายงานการวิจัย จำนวน 6 เรื่อง ที่อยู่ภายใต้โครงการวิจัย ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาทางเลือก และผลที่เกิดขึ้นในบริบทของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน ที่ดำเนินการศึกษาโดยคณะผู้วิจัยจาก สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ระหว่างเดือน มกราคม ถึงกันยายน 2561 ผลผลิตที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ แยกประเด็นการศึกษาออกเป็น 6 เรื่อง โดยสรุป ดังนี้

เรื่องที่ 1 “ผลการวิจัย ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาทางเลือก และผลที่เกิดขึ้นในบริบทของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน” เป็นรายงานการวิเคราะห์เชิงคุณภาพที่ใช้กรอบแนวคิดเชิงระบบในการวิเคราะห์ และทำความเข้าใจว่าการจัดการศึกษาทางเลือกตามแนวคิด ปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ในบริบทของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชนนั้น บรรลุผลตามที่กำหนดไว้มากน้อย เพียงใด อย่างไร เพราะอะไร มีปัจจัยใดที่เกี่ยวข้องบ้าง รูปแบบการนำเสนอเป็นการบรรยายและอภิปรายแบบภาพรวม และเรื่องราวของกรณีศึกษาที่เป็นบัณฑิตและผู้เรียนที่เกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างเป็นรูปธรรม (หน้า 3)

เรื่องที่ 2 “ความคิดเห็นและความพึงพอใจของอาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ต่อระบบการบริหารจัดการและระบบการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยชีวิต” เป็นรายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่แสดงระดับความพึงพอใจของอาจารย์หรือผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ต่อบัณฑิตที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทางเลือก รวมถึงคุณลักษณะทั่วไปของผู้เป็นอาจารย์หรือผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยชีวิต (หน้า 16)

เรื่องที่ 3 “ความคิดเห็นและความพึงพอใจของบัณฑิตต่อการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยชีวิต” เป็นรายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่แสดงระดับความพึงพอใจของบัณฑิตต่อระบบการเรียนการสอน ผู้สอน ตลอดจนคุณลักษณะสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบัณฑิตและผลที่เกิดขึ้นหลังจากสำเร็จการศึกษาแล้ว (หน้า 18)

เรื่องที่ 4 “ความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยชีวิต” เป็นรายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่แสดงระดับความพึงพอใจของผู้เรียนหรือนักศึกษาปัจจุบันต่อระบบการเรียนการสอน ผู้สอน ตลอดจนคุณลักษณะสำคัญที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนและผลที่เกิดขึ้นในระหว่างการศึกษา (หน้า 22)

เรื่องที่ 5 “การลาออกกลางคันของนักศึกษามหาวิทยาลัยชีวิต” เป็นรายงานแสดงข้อมูลเชิงปริมาณว่าด้วยปัจจัยและสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับการออกกลางคันของนักศึกษามหาวิทยาลัยชีวิต และเสริมด้วยกรณีศึกษาผู้ออกกลางคันเพื่อให้เห็นข้อมูลบริบทชีวิตก่อนตัดสินใจลาออกจากการศึกษา (หน้า 26)

เรื่องที่ 6 “การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) และข้อเสนอเชิงกลยุทธ์ เพื่อการจัดการศึกษาทางเลือก ของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน” เป็นรายงานที่รวบรวมความคิดเห็น ที่ได้มาจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยชีวิต คือ ผู้บริหาร อาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ บัณฑิต และผู้เรียนปัจจุบัน ในด้านจุดแข็งและจุดอ่อน เสริมด้วยมุมมองด้านโอกาสและอุปสรรคจากผู้วิจัย จากนั้น นำมาวิเคราะห์และประมวลออกมาเป็นข้อเสนอเชิงกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบัน (หน้า 29)

1

ผลการวิจัย ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาทางเลือก ในบริบทของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

ความเป็นมาและความสำคัญ: สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน (สรพ.) ได้ให้บริการทางการศึกษาทางเลือก¹ สำหรับนักศึกษาผู้ใหญ่ในรูปแบบของ “มหาวิทยาลัยชีวิต” มาเป็นระยะเวลาประมาณ 12 ปี โดยได้รับการสนับสนุนเงินทุนในการก่อตั้งจาก บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ปัจจุบันมีเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้ในขอบเขตทั่วประเทศประมาณ 30 กว่าจังหวัด มีการจัดการเรียนการสอนทั้งหลักสูตรปริญญาตรีและปริญญาโท เน้นหนักทางด้านสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นแบบบูรณาการ แต่พบว่า ในระยะหลังมานี้ จำนวนผู้เรียนลดลง ซึ่งเกี่ยวข้องกับหลายสาเหตุ โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประชากร และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนผ่านเป็นสังคมสูงวัย การพลิกผันอย่างรุนแรงของเทคโนโลยีดิจิทัล ความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจและรายได้ ภาระค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาสำหรับบุตร ค่านิยมและทัศนคติในการเรียนรู้ ประกอบกับศูนย์การเรียนรู้จำนวนหนึ่งไม่ผ่านการประเมินของ สกอ. จึงมีความจำเป็นต้องทำการศึกษา วิจัย ติดตามและประเมินผล เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและการเรียนรู้ร่วมกันว่า การจัดการศึกษาทางเลือกในรูปแบบของมหาวิทยาลัยชีวิตในบริบทของสังคมไทยนั้นเป็นอย่างไร ได้ผลตามที่ต้องการหรือไม่ อย่างไร เพราะอะไร ใครคือกลุ่มเป้าหมายหลักในปัจจุบัน จุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหาอุปสรรคสำคัญคืออะไร โดยจะเป็นการวิจัยและวิเคราะห์เชิงระบบ ใช้แนวคิดตัวแบบเชิงระบบ (System Model) ที่ครอบคลุมการวิจัยประเมินผลหลายมิติ ทั้งปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบ ทั้งนี้เพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุง พัฒนา ยกระดับ เปลี่ยนรูปโฉมมหาวิทยาลัยและการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับยุคสมัยหรือสิ่งแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม ที่เปลี่ยนแปลงไป

¹ การศึกษาทางเลือก ณ ที่นี้ หมายถึง การศึกษาที่ไม่ใช้รูปแบบเดียวกับที่จัดโดยสถาบันการศึกษาของรัฐหรือที่เรียกกันว่า การศึกษาแบบกระแสหลักและเป็นทางการ แต่เป็นการศึกษาที่มีแนวคิด ปรัชญา เนื้อหา รูปแบบ กระบวนการและแนวทางที่แตกต่างจากการศึกษาโดยรัฐอย่างสิ้นเชิง เน้นการเปลี่ยนแปลงตัวผู้เรียนและชุมชน หรือเอาตัวผู้เรียนและชุมชนเป็นตัวตั้ง เน้นการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้มีอยู่มีกินในท้องถิ่นของตนอย่างมีศักดิ์ศรี ยึดเอาปัญหาและความต้องการของผู้เรียน ครอบครัวและชุมชนเป็นตัวกำหนดเนื้อหาการเรียนรู้อะไรและกระบวนการเรียนการสอน นอกจากนี้ เนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นยังได้รับการสังเคราะห์มาจากประสบการณ์ตรงในการทำงานร่วมกับชุมชนในชนบทในช่วงเวลาที่ผ่านมาของคณะผู้ก่อตั้ง ให้มีความสำคัญกับภูมิปัญญาของท้องถิ่นและปราชญ์ท้องถิ่น หรือสิ่งนี้เป็นแกนกลางของกระบวนการเรียนรู้ แต่ก็ไม่ใช่ปฏิเสธความรู้ที่เป็นสากล หรือส่งเสริมการบูรณาการการเรียนรู้อะไรและการสร้างความรู้บนฐานของชุมชนที่เปลี่ยนแปลง เพื่อทำให้ชุมชนท้องถิ่นยืนอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ท่ามกลางการถาโถมเข้ามาของรัฐและทุนที่มีพลังเหนือกว่า

วัตถุประสงค์หลักของการศึกษาวิจัย: คือ เพื่อวิเคราะห์และทำความเข้าใจว่าการจัดการศึกษาทางเลือกตามแนวคิด ปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ในบริบทของ สรพ. นั้น บรรลุผลตามที่กำหนดไว้มากน้อย เพียงใด อย่างไร เพราะอะไร มีปัจจัยใดที่เกี่ยวข้องบ้าง

คำถามการวิจัยหลักและคำถามย่อยบางส่วน

- 1) ความเป็นมา บริบทที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทางเลือก รวมถึงปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบเป็นอย่างไร มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด เกิดผลผลิตและผลลัพธ์รวมถึงผลกระทบทั้งที่คาดหวังและไม่ได้คาดหวังมากน้อยเพียงใด อย่างไร
- 2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ บัณฑิต นักศึกษา/ผู้เรียน ผู้ที่ลาออกกลางคัน มีความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาทางเลือกของ สรพ. มากน้อยเพียงใด อย่างไร ใครคือกลุ่มเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษาทางเลือกของ สรพ.
- 3) จุดแข็ง/สิ่งที่ดี จุดอ่อน/ข้อจำกัด สิ่งที่ต้องแก้ไข-ปรับปรุงมีอะไรบ้าง บทเรียนที่สำคัญคืออะไร
- 4) การรับรู้แนวคิดที่สำคัญที่ สรพ. ใช้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในบรรดาผู้เกี่ยวข้อง เป็นอย่างไร ทราบหรือไม่ ให้ความสำคัญแค่ไหน อย่างไร
- 5) แนวคิดการพึ่งพาตนเองที่ สรพ. ใช้ในการสร้างผู้เรียนและบัณฑิต สามารถทำให้เกิดเป็นจริงในบริบทสังคมปัจจุบันได้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด อย่างไร เพราะอะไร

ระเบียบวิธีวิทยาและวิธีการศึกษาวิจัย: เป็นการวิจัยประเมินผล ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

- 1) **กลุ่มเป้าหมาย** คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกประเภท ทั้งผู้บริหารในส่วนกลางและต่างจังหวัด บุคลากรสายสนับสนุน (เลขานุการ/ประสานงาน) อาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ บัณฑิตหรือผู้สำเร็จการศึกษา นักศึกษาหรือผู้เรียนปัจจุบัน ผู้ลาออกกลางคัน คนในครอบครัว ประชาชน ชาวบ้าน/ประชาชนชุมชน และเจ้าหน้าที่ สกอ. รวมทั้งหมดจำนวน 1,936 ราย แบ่งเป็นการศึกษาเชิงปริมาณจำนวนทั้งหมด 1,244 ราย และเชิงคุณภาพจำนวนทั้งหมด 692 ราย (ซึ่งแบ่งเป็นการสัมภาษณ์เดี่ยวจำนวน 384 ราย และสัมภาษณ์กลุ่มจำนวน 308 ราย)
- 2) **พื้นที่เก็บข้อมูล** ครอบคลุมทั้งส่วนกลางและเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้ในภูมิภาค รวมทั้งหมด 35 จังหวัด ในพื้นที่การเรียนรู้จำนวน 42 แห่งทั่วประเทศ ทั้งในภาคเหนือ (ตอนบน ตอนกลางและตอนล่าง) ภาคอีสาน (ตอนบน ตอนกลางและตอนล่าง) ภาคกลางและภาคตะวันตก และภาคใต้
- 3) **วิธีการเก็บข้อมูล** ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม การสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การเยี่ยมบ้านผู้เรียน/บัณฑิต การเยี่ยมชุมชน/พื้นที่เรียนรู้/ศูนย์การเรียนรู้ สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured Questionnaire)
- 4) **วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล** ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การวิเคราะห์แก่นประเด็นหลัก (Thematic Analysis) การวิเคราะห์เชิงสะท้อน (Reflexive Analysis)

และการสังเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญ (Synthesis) สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความถี่ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

- 5) **วิธีการนำเสนอผล/การจัดทำรายงาน** ได้แบ่งออกเป็นรายงานหลักและรายงานย่อย ครอบคลุมกรอบการประเมินและคำถามหลักของการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย รายงานการวิจัยเชิงคุณภาพและรายงานการวิจัยเชิงปริมาณ สำหรับรายงานการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นผลการศึกษา วิเคราะห์ระบบและกลไกต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบของการจัดการศึกษาทางเลือก ในขณะที่รายงานการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4 กลุ่มใหญ่ ดังนี้คือ 1) อาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ 2) บัณฑิต/ผู้สำเร็จการศึกษา 3) นักศึกษา/ผู้เรียนปัจจุบัน และ 4) ผู้ที่ออกกกลางคัน โดยแบ่งการรายงานออกเป็นจำนวน 4 เรื่องตามกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน ดังกล่าว สำหรับกรณีของผู้ที่ออกกกลางคัน ได้ให้ความสำคัญกับการนำเสนอปัจจัยที่เป็นสาเหตุที่ทำให้ต้องออกกกลางคันเป็นหลัก และลำดับสุดท้าย คือ การรายงานผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค/สิ่งคุกคาม (SWOT) พร้อมด้วยข้อเสนอเชิงกลยุทธ์ ในการจัดการศึกษา ทางเลือกด้วยรูปแบบ “มหาวิทยาลัยชีวิต”

ข้อค้นพบสำคัญจากการศึกษา วิจัย ติดตามและประเมินผล²

❖ **ปัจจัยนำเข้า (Inputs) และบริบทที่แวดล้อม (Environmental Context)** พบว่า การก่อเกิดในการจัดการศึกษาทางเลือกของ สรพ. ในรูปแบบของมหาวิทยาลัยชีวิตนั้น มีแรงผลักดันสำคัญมาจาก ปัญหาการศึกษาในระบบที่จัดโดยหน่วยงานภาครัฐ ที่ไม่ตอบสนองต่อความต้องการและความจำเป็นในชีวิตของผู้เรียนและชุมชนท้องถิ่น เพราะส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรที่นำเข้าหรือได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศ ในขณะที่หลักสูตรของมหาวิทยาลัยชีวิตเป็นหลักสูตรที่กลั่นหรือดัดแปลงจากประสบการณ์ในการทำงานพัฒนา ชนบทและสังคมของคณะผู้ริเริ่มก่อตั้ง ที่มีอุดมการณ์และปณิธานเดียวกัน สำหรับในด้านปัจจัยนำเข้านี้ มีข้อค้นพบสำคัญ ๆ ดังนี้คือ

- **แนวคิดและปรัชญา** มีความชัดเจนในการพัฒนามนุษย์หรือพัฒนาตนเองให้มีศักดิ์ศรี รู้รักเหง้า ที่มาของตนเอง ให้มีความสามารถในการมองตนเอง มองครอบครัว มองชุมชนหรือบริบทที่แวดล้อมของตน ไม่ใช่การเรียนเพื่อความสำเร็จส่วนตัว แต่เป็นการเรียนรู้เพื่อความสำเร็จทั้งของตนเอง ครอบครัว และชุมชนที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ จึงมีความแตกต่างจากการศึกษากระแสหลักในระบบ ที่เน้นความสำเร็จเฉพาะตนหรือเฉพาะปัจเจกบุคคลเท่านั้น

² ณ ที่นี้ จะนำเสนอบทสรุปผู้บริหาร (Executive Summary) เฉพาะในส่วนที่เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบตามตัวแบบเชิงระบบ (System Model) ที่เป็นเนื้อหาหลักของรายงานการวิจัยเล่มนี้ สำหรับผลการวิจัยในส่วนอื่น ๆ ได้มีการจัดทำรายงานแยกออกเป็นอีก 5 เรื่องหลัก พร้อมด้วยบทสรุปผู้บริหารแยกของแต่ละเรื่องตามที่กล่าวอธิบายไว้แล้วในข้อ 5 ข้างต้น และยังได้จัดทำรายงานอีกเล่มหนึ่งที่รวบรวมบทสรุปผู้บริหารของรายงานทุกเล่มไว้ในเล่มเดียวกันตามที่คณะกรรมการตรวจรับงานร้องขอเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2561 ณ ห้องประชุมพญาไท สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ด้วย

- **เนื้อหาสาระของหลักสูตร** เน้นหนักไปที่การส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงตนเองของผู้เรียน เพื่อให้พึ่งพาตนเองได้ เช่น วิชาการรู้จักตนเอง และการพัฒนาส่งเสริมความสามารถและทักษะในการแสดงบทบาทการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ในชุมชนท้องถิ่นของผู้เรียน เช่น การจัดทำวิสาหกิจชุมชน การศึกษาชุมชน การจัดทำแผนแม่บทชุมชน การสร้างเครือข่าย เศรษฐกิจพอเพียง และการจัดการกองทุนประเภทต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กองทุนสวัสดิการ และกองทุนการเงินประเภทอื่น ๆ เป็นต้น
- **เครื่องมือส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงผู้เรียน** ใช้แผน 4 แผน ได้แก่ แผนชีวิตและการวางแผนเป้าหมาย แผนการจัดการอาชีพ/การงาน แผนจัดการการเงิน/รายได้ และแผนจัดการสุขภาพ โดยมีการบริหารจัดการเวลาเป็นแกนกลางสำคัญของทุกแผน ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างมีเป้าหมายและเป็นระบบ แต่ในทางปฏิบัติจริง พบว่า ยังมีอาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้จำนวนหนึ่งที่ยังไม่ได้ทำหน้าที่ส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีเป้าหมายและเป็นระบบ ทำให้ผู้เรียนจำนวนไม่น้อยยังไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงได้มากเท่าที่ควรจะเป็น
- **บุคลากร / ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ และการพัฒนาทีมงาน** ในช่วงแรก ทีมผู้ก่อตั้งได้จัดกิจกรรมพัฒนาอาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้อย่างเข้มข้น ประกอบกับมีเครือข่ายบุคคลและองค์กรประเภทต่าง ๆ ในภาคประชาสังคม/ชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชนทั่วประเทศ ที่เข้าใจแนวคิดและปรัชญาของมหาวิทยาลัยอยู่แล้วส่วนหนึ่ง ทำให้เกิดการแพร่กระจายของแนวคิดและปรัชญาไปยังกลุ่มอื่น ๆ อย่างรวดเร็วและเข้มข้น สำหรับผู้ร่วมก่อตั้ง ตั้งแต่แรก ที่ยังคงร่วมชบวนมาจนถึง ณ ปัจจุบันมีอยู่จำนวนหนึ่ง ทำให้การจัดกระบวนการเรียนรู้ในแนวของมหาวิทยาลัยชีวิตยังคงเป็นไปได้ เพราะได้เครือข่ายกัลยาณมิตรเหล่านี้ที่เห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาทางเลือกในรูปแบบที่เป็นอยู่
- **เครือข่ายศูนย์การเรียนรู้ในภูมิภาค** พบว่า ในช่วงแรก ๆ มีเครือข่ายผู้สนใจหรือผู้ร่วมจัดกระบวนการเรียนรู้จำนวนมากในแต่ละจังหวัดหรือได้รับการตอบสนองของสูงมาก ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความสนใจในแนวคิดและปรัชญาของ ม.ชีวิตและการจัดกระบวนการเรียนรู้ อีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะใช้เวลาเรียนเพียง 3 ปีและมีค่าใช้จ่ายไม่สูงมาก แต่ต่อมามีการขึ้นค่าเรียนและมีการยุบศูนย์การเรียนรู้ไปหลายแห่ง เนื่องด้วยเหตุผลต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งปัญหาธรรมชาติของบางแห่ง ปัญหาคุณภาพของการสอน/การจัดกระบวนการเรียนรู้ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคล/แกนนำของแต่ละศูนย์ที่ส่งผลต่อคุณภาพของการจัดการศึกษา ฯลฯ ทำให้ปัจจุบันเหลือศูนย์การเรียนรู้เพื่อปวงชนระดับภาค (ศรป.) ทั้งหมด 10 แห่ง ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการกำกับ ดูแลประสานงาน สนับสนุนศูนย์การเรียนรู้ในระดับจังหวัดของแต่ละภาค รวมทั้งหมดจำนวน 35 จังหวัด และศูนย์การเรียนรู้ระดับอำเภอหรือระดับชุมชนอีกจำนวน 3 แห่ง
- **รูปแบบการบริหารจัดการ/องค์กรความร่วมมือ** ในช่วงต้นหรือก่อนการจัดตั้ง สรพ. อย่างเป็นทางการ ได้จัดการศึกษาร่วมกับสถาบันการศึกษาในระบบ คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร พร้อมด้วยเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏอีก 8 แห่ง เพราะสถาบันเหล่านี้มีโครงสร้าง อาคาร เครือข่าย ที่งานและทรัพยากรต่าง ๆ พร้อมอยู่แล้ว จะได้ไม่ต้องลงทุนสูงมาก แต่รูปแบบนี้ก็กลับไม่ประสบผลสำเร็จ ดำเนินการได้เพียงระยะสั้น ยังไม่ครบระยะเวลาตามที่ตกลงกันได้ ก็ต้องยุติลง เพราะสถาบันการศึกษาที่ไปร่วมมือด้วย ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงที่ลงนามร่วมกันไว้ ซึ่งมีปัญหาอุปสรรคทั้งเรื่อง การบริหารจัดการเงิน และปัญหาด้านแนวคิด ปรัชญา กระบวนการ/วิธีการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่ตรงกัน ไม่เข้าใจกัน ไม่สามารถนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการร่วมกันได้ จึงจำเป็นต้องจัดตั้งมหาวิทยาลัยหรือสถาบัน สรพ. ที่เป็นอิสระขึ้นมา

- **ทุนเดิมที่มีอยู่** ทั้ทุนทางปัญญา/ความรู้ (Wisdom or Knowledge Capital) ทุนมนุษย์ (Human Capital) ทุนเครือข่ายหรือทุนทางสังคม (Social Capital) ฯลฯ ล้วนเกิดขึ้น สัมผัสและสังเคราะห์มาจากประสบการณ์ในการทำงานด้านการพัฒนาชนบทและพัฒนาสังคมของมูลนิธิหมู่บ้าน และการทำงานในด้านต่าง ๆ ร่วมกับองค์กรภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เช่น ธกส. มูลนิธิ สวทช. และ สวทช. เช่น โครงการแก้หนี้แก้จน โครงการต้นกล้าอาชีพ โครงการพัฒนาผู้นำทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น
- **เงินทุนก่อตั้ง องค์กรสนับสนุน และนัยสำคัญต่อสังคม** ได้รับการสนับสนุนทุนก่อตั้งจากบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) จำนวน 100 กว่าล้านบาท นำมาใช้ในการจัดตั้งสถาบัน ฯ ที่ อ.บางคนที่ จ.สมุทรสงคราม ด้วยการซื้อที่ดิน ก่อสร้างอาคารและวางระบบโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น และแบ่งเงินส่วนหนึ่งไว้ใช้เงินทุนในการดำเนินงาน ซึ่งเรื่องนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีมากที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ที่องค์กรในภาคธุรกิจ ที่มีนโยบายความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) ได้นำเงินทุนเข้ามาสนับสนุน เพื่อทำให้อุทิศผลการดำเนินงานทางสังคมนี้เกิดเป็นจริงได้ และถือว่าการร่วมกันสร้างนวัตกรรมทางสังคมด้านการศึกษาทางเลือก (Social Innovation for Alternative Education) ระหว่างองค์กรภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งองค์กรธุรกิจ องค์กรภาคประชาสังคมและองค์กรชุมชน ที่มีคุณค่าต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง
- **โครงสร้างการบริหารจัดการ** มีโครงสร้างทั้งในส่วนกลางและในระดับภูมิภาค สำหรับในส่วนกลาง มีสภาสถาบัน ฯ คณะกรรมการบริหาร คณะกรรมการสภาวิชาการ คณะกรรมการยุทธศาสตร์ คณะที่ปรึกษาอธิการบดี นอกจากนี้ ในส่วนกลาง ยังมีทั้งส่วนบริหารจัดการ เช่น การเงิน/บัญชี, บุคคล, เอกสาร/สารบรรณ, ประชาสัมพันธ์, คู่มือสถานที่ ฯลฯ ส่วนวิชาการหรือส่วนสนับสนุนการเรียนรู้/การเรียนการสอน เช่น ทะเบียนและประเมินผล, ประกันคุณภาพ, เทคโนโลยีการศึกษา, ห้องสมุด ฯลฯ ส่วนสนับสนุนนักศึกษา เช่น ทุนการศึกษา, งานเครือข่ายชมรมศิษย์เก่าและส่วนอื่น ๆ เช่น บัณฑิตศึกษา, คณะศิลปศาสตร์ และมีศูนย์การเรียนรู้เพื่อปวงชนของจังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งโครงสร้างส่วนกลางที่ออกแบบไว้นี้ จะต้องทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยง สนับสนุน หนุนเสริม อำนวยความสะดวกในภารกิจต่าง ๆ ดังกล่าวมาข้างต้นให้กับโครงสร้างสถาบันในภูมิภาค ซึ่งเชื่อมโยงกันเป็นศูนย์การเรียนรู้สองถึงสามระดับ คือ ศูนย์การ

เรียนรู้เพื่อปวงชนระดับภูมิภาค ศูนย์การเรียนรู้ในระดับจังหวัด และศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนหรือในระดับอำเภออีกส่วนหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันมีศูนย์การเรียนรู้ระดับภูมิภาคทั้งหมดจำนวน 10 ศูนย์การเรียนรู้ ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 35 จังหวัด และปัจจุบันมีบุคลากรในส่วนกลางทั้งหมด 53 คน

- **คณะกรรมการสภาสถาบัน ฯ และคณะกรรมการชุดต่าง ๆ** พบว่า เป็นการจัดรูปโครงสร้างของกลุ่มบุคคลที่มีความคุ้นเคยกันในแวดวงของผู้ที่สนใจและให้ความสำคัญกับแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นด้วยแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน และแนวคิดการพึ่งพาตนเองของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งประกอบไปด้วยปราชญ์ชุมชนส่วนหนึ่ง แต่จากข้อมูล พบว่า มีความพยายามในการก่อรูป โดยให้นำหนักไปที่ปราชญ์ชาวบ้านหรือชุมชนเป็นหลัก แต่ในทางปฏิบัติจริง บุคคลเหล่านี้ไม่มีใบแสดงวุฒิบัตรหรือปริญญา ทำให้ไม่ได้รับการให้คุณค่าจากหน่วยงานรัฐที่กำกับดูแลงานด้านการศึกษาของเอกชน ทำให้โครงสร้างคณะกรรมการสภาสถาบัน ฯ ประกอบด้วยผู้มีคุณวุฒิทางการศึกษาจากในระบบมากกว่าจากนอกระบบ ซึ่งประเด็นนี้มีนัยสำคัญต่อความหมายและทิศทางการจัดการศึกษาเพื่อชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง เพราะมีความแตกต่างกันในเรื่องกระบวนการทัศน์ในการมองปัญหาและทางออกด้านการจัดการศึกษาระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม
- **ภาคีเครือข่ายอื่น ๆ** มีทั้งหน่วยงานรัฐ หน่วยงานในภาคธุรกิจ องค์กร/หน่วยงานภาคประชาสังคม/องค์กรชุมชน ทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ แต่พบว่า ในช่วงหลังบางหน่วยงานในระดับประเทศ อย่างเช่น ธกส. ให้ความสนใจน้อยลง แต่ สรพ. ก็กำลังพยายามสร้างภาคีเครือข่ายเพิ่มขึ้น จากการจัดทำแผนภาคยุทธศาสตร์ฉบับใหม่ เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2561 ที่ผ่านมา³ สำหรับในระดับจังหวัดและระดับภูมิภาค พบว่า ยังมีภาคีเครือข่ายในระดับนี้ไม่มากหรือยังไม่ค่อยชัดเจน โดยเฉพาะภาคีเครือข่ายที่เป็นความร่วมมือในระยะยาว ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นผลมาจากการไม่มีการศึกษา วิจัย ติดตามและประเมินผลในเรื่องนี้อย่างต่อเนื่อง ทำให้ขาดฐานข้อมูลทางวิชาการในการขับเคลื่อนเพื่อเสริมสร้างพลังเครือข่ายให้ขยายตัวมากขึ้น มีพลังมากยิ่งขึ้น ประกอบกับขาดกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ทูน/เอกชน/ตลาด และชุมชน (State, Market and Community/Civil Society Interaction) ทำให้ทิศทางการขยายตัวของเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นยังไม่มีที่ชัดเจน

❖ **กระบวนการ (Processes)** ได้ทำการประเมินกระบวนการและวิธีการต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับ 5 องค์ประกอบหรือกลไกสำคัญของการจัดกระบวนการเรียนรู้ คือ 1) อาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ 2) กิจกรรมและวิธีการเรียนรู้ 3) ทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้/เครื่องมือส่งเสริมการเปลี่ยนแปลง 4) ตัวผู้เรียน และ 5) ระบบการบริหารจัดการและระบบสนับสนุนต่าง ๆ ที่จะต้องหนุนเสริมระบบการเรียนการสอน/การจัดกระบวนการเรียนรู้ในแนวทางของ สรพ. ซึ่งมีข้อสรุปดังนี้คือ

³ โปรดอ่านเอกสารภาคีทางยุทธศาสตร์ (Strategic Alliance) (ร่าง) แผนงานร่วมเบื้องต้น ที่จัดทำโดย สรพ. เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2561 ประกอบด้วย

1) **อาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้:** ได้พิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของหลายปัจจัย เช่น อายุ การศึกษา/สาขาวิชาที่เรียนหรือเชี่ยวชาญ ความมุ่งมั่นในการเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ พบว่า อายุมากหรือน้อย ไม่ใช่ประเด็นสำคัญในการทำหน้าที่ย่างมีประสิทธิภาพในการจัดกระบวนการเรียนรู้ แต่ขึ้นกับความมุ่งมั่นและประสบการณ์ในการเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้มากกว่า สำหรับพื้นฐานหรือภูมิหลังทางการศึกษาก็เช่นกัน พบว่า ไม่มีนัยสำคัญมากเท่าใดว่าจบสาขาไหนมา เพราะที่จริงแล้ว **ความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับแนวคิดและปรัชญาของ ม.ชีวิต รวมถึงความสามารถในการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ที่ช่วยส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงตัวผู้เรียน ความทุ่มเท ความมุ่งมั่น/การให้เวลากับภารกิจสำคัญนี้ ความรักและเมตตาในผู้เรียน และการสังเคราะห์หรือสกัดความรู้หรือยกระดับเป็นประสบการณ์** จากการทำงานและการเรียนรู้จากการทำงานนั้น มีความสำคัญมากกว่าปัจจัยอื่น ๆ

2) **กิจกรรมและวิธีสร้างการเรียนรู้:** สำหรับกิจกรรมและวิธีสร้างการเรียนรู้ พบว่า ให้ความสำคัญกับภาคปฏิบัติหรือการลงมือทำจริง (action-based learning) กิจกรรมที่เป็นหลักสำคัญ คือ **กิจกรรมส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงตนเอง ผ่านการเรียนรู้วิชาการรู้จักตนเองและการลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้ด้วยการจัดทำโครงการที่สอดคล้องกับบริบทชีวิตและการทำงานของผู้เรียน (Project-based Learning) และกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน** ประกอบด้วยการเรียนรู้เกี่ยวกับการศึกษาชุมชน (Community Study) การจัดทำแผนแม่บทชุมชน และการจัดทำวิสาหกิจชุมชน ซึ่งพบว่า **การเรียนรู้ในชุมชนที่สำคัญหรือทำให้เกิดจุดเปลี่ยนอย่างมีนัยสำคัญ คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับการย้อนรอยประวัติศาสตร์ชุมชน 50 ปี ทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดด** แต่พบว่า การศึกษาชุมชนในหลายพื้นที่ ยังมีข้ออ่อน เพราะอาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้จำนวนมากยังไม่มี ความชัดเจนในเรื่องนี้ หรือค่อนข้างเร่งรัดไปสู่การทำกิจกรรมที่ไม่ได้อยู่บนฐานความเป็นจริงในชุมชน มากกว่าเป็นการศึกษาทำความเข้าใจสภาพความเป็นจริงของชุมชน สำหรับการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ก็เช่นกัน พบว่า หลายแห่งยังไม่มี ความชัดเจนและไม่สามารถมองปฏิสัมพันธ์หรือความเชื่อมโยงระหว่างแผนแม่บทชุมชนและแผนการพัฒนามาสามปีของตำบลได้ แผนแม่บทชุมชนจำนวนมากที่ผู้เรียนจัดทำขึ้น จึงไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติหรือไม่สามารถนำไปใช้ได้จริง เพราะขาดข้อมูลที่ถูกต้อง ข้อมูลไม่ครบถ้วน ไม่เป็นระบบ และขาดกระบวนการในการสื่อสารถึงความสำคัญของเรื่องนี้กับองค์กรที่มีอำนาจในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ประกอบกับหลายแห่งมี ปัญหาในเรื่องการสื่อสารและการสร้างปฏิสัมพันธ์กับชุมชนอยู่ด้วย สำหรับการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดทำวิสาหกิจชุมชนนั้น พบว่า บางพื้นที่สามารถบูรณาการกับชีวิตจริงหรือบริบทของครอบครัวและชุมชนได้ดี บางแห่งทำจริงจนเกิดผลมากมาย พบว่า ถ้าผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนจากการปฏิบัติงานจริงและมีพื้นฐานด้านนี้อยู่ระดับหนึ่งแล้ว จะทำให้เกิดผลผลิตหรือเกิดการก่อรูปของวิสาหกิจครอบครัวและวิสาหกิจชุมชนที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและใช้การได้จริง เกิดผลหรือการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน/เกษตรกร/สมาชิก/ชุมชนได้จริง ดังเช่น กรณีของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปข้าวบ้านต้นผึ้ง อ.เมือง จ.นครพนม วิสาหกิจชุมชนสวนยางพารา อ.บ้านนาสาร จ.สุราษฎร์ธานี และวิสาหกิจชุมชนตัดเย็บเสื้อผ้าบ้านผึ้ง และกลุ่มเลี้ยงไส้เดือน ต.ศาลา อ.เกาะคา จ.ลำปาง เป็นต้น

3) **ทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้และเครื่องมือส่งเสริมการเปลี่ยนแปลง** ทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ ปราชญ์ชาวบ้านหรือ ปราชญ์ชุมชน ที่มีภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ อาทิเช่น ด้านการเกษตรผสมผสาน/เกษตรสวนผสม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม ด้านการทอผ้า ด้านกลุ่มออมทรัพย์/องค์การการเงินชุมชน ด้านการแพทย์แผนไทย เป็นต้น สำหรับเครื่องมือส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบที่สำคัญ คือ แผน 4 แผน ประกอบด้วย แผนการวางเป้าหมายและชีวิต แผนการจัดการรายได้/การเงิน แผนการจัดการอาชีพ/การงาน และแผนการจัดการสุขภาพ ซึ่งถ้าผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ใด มีความชัดเจนในการจัดทำแผนหรือเข้าใจเรื่องนี้เป็นอย่างดี ก็จะทำให้นักศึกษา/ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมในทางที่ถูกต้อง เป็นองค์รวม มองชีวิตตนเองอย่างมีความเชื่อมโยงกับสรรพสิ่งทั้งมวล และสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองได้ชัดเจน และยิ่งในกรณีที่ผู้เรียนมีความชัดเจนในแนวคิดและปรัชญาของ ม.ชีวิต มีความมุ่งมั่น มีพื้นฐานเดิมต่าง ๆ ที่ดีอยู่แล้วด้วย ก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้มาก หรือสามารถแสดงบทบาทที่มีผลกระทบเชิงบวกในชุมชนและสังคมได้มากขึ้นตามไปด้วย ดังเช่นกรณีศึกษาหลาย ๆ กรณีที่ได้พบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทั้งในภาคอีสาน ภาคเหนือ ภาคกลางและภาคใต้

4) **ตัวผู้เรียน:** ได้พิจารณาปัจจัยสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวกับตัวผู้เรียน เช่น อายุ/ช่วงวัย พื้นฐานการศึกษา อาชีพ และรายได้ สถานะครอบครัว ความมุ่งมั่นหรือความตั้งใจหรือทัศนคติต่อการเรียนรู้ และบทบาทในชุมชน พบว่า ผู้เรียนมีวัยหรืออายุที่หลากหลาย อายุต่ำสุด 18 ปี อายุสูงสุด 80 กว่าปี แต่การมีวัยที่หลากหลายกลับไม่ใช่อุปสรรค แต่เป็นข้อดี เพราะทำให้เกิดการแบ่งปันและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านต่าง ๆ ผู้เรียนที่สูงอายุสามารถให้คำแนะนำในการใช้ชีวิตที่มีคุณค่ากับผู้เรียนที่มีวัยอ่อนกว่าหรืออายุน้อยกว่า ในขณะที่ผู้เรียนที่มีวัยน้อยกว่า ก็ช่วยเหลือด้านการใช้เทคโนโลยี, การเดินทาง, การดูแลสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนรู้ ทำให้เกิดการเกื้อกูลกัน ซึ่งเป็นบ่อเกิดของเครือข่ายทางสังคมที่สำคัญ สำหรับด้านพื้นฐานการศึกษาเดิม พบว่า ส่วนใหญ่จบการศึกษาจาก กศน. ด้านสถานะครอบครัว พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่เคยมีปัญหาทางเศรษฐกิจมาก่อน ทำให้ขาดโอกาสในการศึกษาเล่าเรียน แต่พอผู้เรียนมีเงินสะสมจำนวนหนึ่งหรือประสบความสำเร็จในชีวิตก็อยากมาเรียน แต่ผู้เรียนอีกจำนวนหนึ่งก็ยังมีปัญหาด้านเศรษฐกิจและปัญหาด้านค่าเทอมอยู่ด้วย แต่บางแห่งก็ได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่มเพื่อนที่เรียนด้วยกันในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ทำให้มีเงินออมจากเพื่อนมาช่วยและชำระคืนเมื่อเรียนจบ บางส่วนได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากเพื่อน ผู้เรียนที่มีฐานะดีกว่าหรือเพื่อนช่วยกันลงขันเพื่อให้เรียนสำเร็จ สำหรับด้านความมุ่งมั่นและทัศนคติต่อการเรียนรู้ พบว่า ผู้เรียนจำนวนมากมีความมุ่งมั่นหรือต้องการทำให้ความใฝ่ฝันของตนเป็นจริง จึงมุ่งมั่นเรียนจนสำเร็จ แต่สำหรับผู้ที่ไม่สำเร็จ พบว่า มีปัญหาอุปสรรคหลายด้านด้วยกัน ทั้งเรื่องการเงิน ครอบครัวไม่เห็นด้วยหรือครอบครัวมีภาระหลายด้าน มีลูกที่ยังต้องเรียนทำให้จำเป็นต้องส่งลูกเรียนก่อนหรือคุณลักษณะส่วนตัวที่ไม่เอื้อต่อการศึกษา เช่น อายุมาก มีปัญหาสุขภาพ มีปัญหาเรื่องความจำ ไม่ถนัดการอ่าน การคิด การเขียน ไม่สามารถจัดการเวลาได้ เป็นต้น สำหรับกรณีการมีบทบาทในชุมชนนั้น พบว่า

มีทั้งที่มีบทบาทมาก ปานกลาง และน้อย หรือไม่มีบทบาทเลย ผู้ที่มีบทบาทมากส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็น ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ เช่น เป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิกสภา อบต. สมาชิกสภา เทศบาล อสม.

5) ระบบการบริหารจัดการและระบบสนับสนุนต่าง ๆ พบว่า มีประเด็นปัญหาสำคัญ ๆ หลายด้านด้วยกัน เช่น ค่าตอบแทนและโครงสร้างเงินเดือนที่ไม่เปิดเผย ทำให้เกิดความเคลือบแคลงสงสัย ความแตกต่างเหลื่อมล้ำด้านค่าตอบแทนระหว่างบุคลากรส่วนกลางและต่างจังหวัด อัตราส่วนหรือสัดส่วนการ จัดสรรค่าบริหารจัดการให้กับศูนย์การเรียนรู้ที่เครือข่ายศูนย์การเรียนรู้ในต่างจังหวัดมองว่าต่ำไป การ เบิกจ่ายค่าตอบแทนอาจารย์พิเศษและอาจารย์ที่เลี้ยงช้างมาก ประกอบกับทางอาจารย์พิเศษและอาจารย์ที่ เลี้ยงเองก็จัดทำระบบเอกสารไม่ดี ไม่ครบถ้วน ขาดความน่าเชื่อถือ ทำให้ไม่สามารถเบิกจ่ายได้ ปัญหา สภาพคล่องขององค์กรที่ทำให้เกิดข้อจำกัดในการทำงานให้มีคุณภาพมากขึ้น การขาดทีมบริหารที่เป็นมืออาชีพในการบริหารจัดการสถาบันการศึกษา การตัดสินใจของทีมนิเทศส่วนกลางบางครั้งขาดข้อมูลที่ ถูกต้อง การที่ไม่มีข้อตกลงร่วมกันอย่างชัดเจนในทีมบริหารในบางเรื่อง ทำให้ปฏิบัติตามได้ยาก ขาดระบบ สนับสนุนต่าง ๆ ในการทำงานทางวิชาการ ทำให้ขาดแรงจูงใจในการสร้างผลงานทางวิชาการ ระบบการ ติดตามและประเมินผลไม่ชัดเจน หรือไม่สอดคล้องกับบริบทของมหาวิทยาลัยชีวิต นอกจากนี้ ก็ยังมีปัญหา ความแตกแยกในองค์กร โดยเฉพาะในส่วนกลาง ทั้งก่อนและหลังวิกฤตปี พ.ศ. 2559 อันเป็นผลมาจาก ทักษะ ทักษะ และการปฏิบัติของผู้บริหารระดับสูงท่านหนึ่งที่ปัจจุบันถูกให้ออกไปแล้ว ปัญหาการสื่อสารและ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันของทีมงานบุคลากรสายสนับสนุนในส่วนกลาง มีลักษณะตัวใครตัวมัน ไม่ เกื้อกูลกัน แบ่งเป็นฝักเป็นฝ่าย บุคลากรส่วนกลางบางส่วนไม่เข้าใจบริบทการทำงานของศูนย์การเรียนรู้ใน ต่างจังหวัด เพราะไม่เคยไปเห็นของจริงหรือพื้นที่จริง การต่อสัญญาจ้างเป็นรายปี ทำให้รู้สึกขาดความ มั่นคงและขาดแรงจูงใจในการทำงาน ศูนย์การเรียนรู้บางแห่งมีปัญหาคุณภาพการสอนหรือการจัด กระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนไม่พึงพอใจ มีการร้องเรียนแล้ว แต่ปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไข ส่งผลต่อความ เชื่อมั่นในการหาผู้เรียนหรือขยายผลต่าง ๆ ไปสู่ชุมชน ปัญหาการลงทะเบียนเรียนและการจ่ายเงินของ ผู้เรียนที่ล่าช้า บางส่วนมาจ่ายค่าเรียนตอนก่อนสอบไม่กี่วัน การอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้ผู้เรียนผ่าน ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ยังมีปัญหา ยังไม่รวดเร็วพอ ไม่ทันสมัย นอกจากนี้ ก็ยังมีเสียงสะท้อนในเรื่อง การรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างของทีมนิเทศยังมีไม่มาก ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมจากเครือข่าย ต่างจังหวัดหรือบางส่วนรู้สึกไม่ได้รับการยอมรับ ทำให้ไม่อยากมีส่วนร่วม ประกอบกับค่าตอบแทนก็ ค่อนข้างต่ำมาก ยิ่งส่งผลทำให้ขาดแรงจูงใจในการทำงาน และสุดท้ายคือ การบริหารจัดการศูนย์การ เรียนรู้ด้วยบุคคลหรือคณะกรรมการ 3 ฝ่าย หรือที่เรียกว่า โมเดล 3 ฝ่าย ที่ประกอบไปด้วย 1) ชุมชน/ ตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน 2) ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 3) ตัวแทนหน่วยงานราชการ อื่น ๆ ในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งการระดมทุนของชุมชนนั้น ปัจจุบันโมเดลนี้ใช้การไม่ค่อยได้ มีศูนย์การเรียนรู้ที่บริหารจัดการด้วยคณะกรรมการทั้งสามฝ่ายนี้เหลืออยู่ น้อยมาก หรือที่เหลืออยู่ พบว่า ก็ไม่มีความเข้มข้นพอ แต่มีหลายแห่งที่ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหาร จัดการหรือคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ใหม่ โดยยึดหลักความสนใจ ความใส่ใจ หรือความต้องการมีส่วนร่วม

ในการพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น มีเวลาในการเข้าร่วมผลักดัน-ขับเคลื่อน มากกว่าเอาเรื่องสถานภาพทางองค์กร หรือตำแหน่งต่าง ๆ หรือความเป็นตัวแทนสถาบันเป็นตัวตั้ง ทำให้ได้คนจริง ที่ต้องการมีส่วนในการผลักดันการจัดการศึกษาเพื่อท้องถิ่นจริง

❖ **ผลผลิต (Outputs)** สำหรับด้านผลผลิต ณ ที่นี้ ขอนำเสนอเฉพาะจำนวนผู้เข้าเรียนและผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีในสาขาต่าง ๆ ในช่วงปี พ.ศ. 2553-2557 เป็นหลัก พบว่า ในช่วงปีดังกล่าวมีจำนวนผู้เข้าเรียนทั้งหมด 5,920 คน จากจำนวนนี้มีผู้สำเร็จการศึกษารวมทั้งสิ้น 5,608 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 94.7 ซึ่งถือว่าเป็นผลผลิตที่ค่อนข้างสูง หรือเฉลี่ยประมาณ 1,122 คนต่อปี ผู้สำเร็จการศึกษาเป็นเพศชายมากกว่าหญิง (ร้อยละ 53 และ 47 ตามลำดับ) แต่ก็ไม่ถือว่าเป็นสัดส่วนที่แตกต่างกว่ากันมากเท่าใดนัก สำหรับอายุของผู้สำเร็จการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในวัยกลางคน หรืออายุระหว่าง 41-50 ปี รองลงมา คือกลุ่มอายุ 31-40 ปี และอันดับสาม คือ ผู้ที่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 51-60 ปี หรืออาจกล่าวได้ว่า ร้อยละ 90 อยู่ในช่วงวัยทำงาน (working age) ขณะที่ผู้ที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นมีเพียงร้อยละ 6 และผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปีขึ้นไปมีเพียงร้อยละ 4 สำหรับผู้สำเร็จการศึกษสาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นมีร้อยละ 84 ในขณะที่สาขาการจัดการสุขภาพชุมชนมีเพียงร้อยละ 13 และสาขาที่สำเร็จการศึกษาน้อยที่สุด คือ สาขาการจัดการเกษตรยั่งยืน มีเพียงร้อยละ 3 **การที่สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นได้รับความนิยมมากที่สุด เป็นเพราะมีเนื้อหาที่ครอบคลุมหลายด้าน ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตและชุมชนท้องถิ่นมากกว่า สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนได้มากกว่า มีความครอบคลุมหรือรอบด้านมากกว่า และสามารถนำไปใช้ในการสมัครงานหรือทำงานได้มากกว่าสาขาอื่น ๆ** ต่อมาในปี พ.ศ. 2558 ได้มีการปรับหลักสูตรและเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น สาขาวิชาการพัฒนาชีวิตและชุมชนแบบบูรณาการ สำหรับผู้เข้าเรียนหลักสูตรปริญญาโทในช่วงปี พ.ศ. 2555-2560 พบว่า มีทั้งหมดจำนวน 301 คน หรือเฉลี่ยปีละ 60 คน และสำเร็จการศึกษาทั้งหมดจำนวน 69 คน ในช่วงเวลา 3 ปี หรือระหว่าง พ.ศ. 2557-2559 หรือเฉลี่ยปีละ 23 คน โดยสรุป ถือว่าเป็นการจัดการศึกษาทางเลือกที่มีผลผลิตหรือการบรรลุผลในเรื่องจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีในช่วงเวลา 5 ปี (2553-2557) ปีละ 1,000 กว่าราย ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนที่พอเหมาะ ไม่มากไป ไม่น้อยไป แต่ทั้งนี้ ในการศึกษาครั้งต่อไป อาจจะต้องนำต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายทั้งหมดมาคำนวณเปรียบเทียบกับผลผลิตที่ได้ร่วมด้วย จึงจะทำให้ทราบได้ว่า เป็นการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพหรือมีต้นทุนเฉลี่ยต่อหัวประมาณเท่าใด เมื่อเทียบกับผลที่ได้ สูงกว่าหรือต่ำกว่าการศึกษาในระบบ แต่ในงานวิจัยครั้งนี้ ไม่ได้ศึกษาเรื่องประสิทธิภาพ แต่คิดว่าน่าจะคุ้มค่ากับผลที่ได้ เพราะมีบัณฑิตและผู้เรียนจำนวนไม่น้อยที่สามารถแสดงบทบาทในการทำงานในชุมชน หรือการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนได้ตามที่ ม.ชีวิตได้กำหนดไว้ในระดับสูงจำนวนมาก ซึ่งจะได้กล่าวสรุปในลำดับต่อไปนี้ ในส่วนที่ว่าด้วยเรื่องผลลัพธ์และผลกระทบที่เกิดขึ้น

❖ **ผลลัพธ์และผลกระทบ (Outcomes and Impacts)** สำหรับผลลัพธ์และผลกระทบ พบว่า ได้เกิดผลลัพธ์และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ หรือผลกระทบเชิงบวกต่าง ๆ (positive impacts) มากมายหลาย

ประการในตัวผู้เรียน ทั้งที่เป็นการเปลี่ยนแปลงเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ หรือถึงขั้นถอนรากถอนโคน (truly transformed) ซึ่งสามารถแบ่งระดับการเปลี่ยนแปลงออกไปตามบทบาทภารกิจที่ทำในด้านต่าง ๆ ที่มีความเชื่อมโยงกับจำนวนผู้รับประโยชน์ และ scale ของการทำงานในชุมชน เช่น ด้านการจัดการศึกษาเพื่อท้องถิ่นหรือการศึกษาเพื่อผู้ด้อยโอกาสในชุมชนท้องถิ่นของตน การพัฒนาชุมชน-สังคมและการสร้างเครือข่ายทางสังคม การสืบสานภูมิปัญญาของท้องถิ่นด้านเสื้อผ้า / เครื่องนุ่งห่ม การจัดตั้งสถาบันการเงิน/องค์กรการเงินในชุมชน การจัดตั้งองค์กรผู้ผลิตที่เชื่อมกับอาชีพหลักของชุมชน การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน / คนในชุมชน / สมาชิก / เกษตรกร การคิดค้นนวัตกรรมต่าง ๆ รวมถึงการปรับเปลี่ยนแบบแผนการผลิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงกระบวนการ / วิถีคิด / พฤติกรรม การสืบสาน-ฟื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชน / การพัฒนาชุมชนและการท่องเที่ยวชุมชน การเป็นผู้นำ (ผู้ใหญ่บ้าน) ในการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน การทำการเกษตรแบบพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ การประกอบธุรกิจส่วนตัว แต่มีบทบาทในการส่งเสริมกิจกรรม/การทำงานต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน และการแพทย์แผนไทย เป็นต้น

สรุป: จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า มีจำนวนบัณฑิตที่มีบทบาทในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวในระดับสูงรวมแล้วประมาณ 32-33 คนในขอบเขตทั่วประเทศ และที่ยังเป็นนักศึกษา/ผู้เรียนปัจจุบัน แต่มีบทบาทและมีศักยภาพ-ความสามารถ และ/หรือ มีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่โดดเด่นหรืออยู่ในระดับสูง อีกอย่างน้อยประมาณ 11 คน รวมเป็นบัณฑิตและนักศึกษาที่มีบทบาทที่มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงในชุมชนจำนวน 44 คน สำหรับที่เหลือได้มีการประเมินการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ในระดับรองลงมาได้อีกจำนวน 116 ราย รวมเป็นจำนวน 160 ราย ซึ่งทั้งหมดเป็นการคัดสรรออกมาจากฐานข้อมูลการศึกษาเชิงคุณภาพหรือการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเดี่ยว จำนวนทั้งหมด 384 ราย และที่เหลืออีกกลุ่มหนึ่งประมาณ 224 รายนั้นสามารถแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ 1) กลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนักหรือยังไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ และ 2) กลุ่มที่ทีมวิจัยยังไม่ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล เพราะข้อมูลมีจำนวนมาก ซึ่งในส่วนนี้ทาง สรพ. สามารถนำข้อมูลไปใช้ในการเขียนบทความได้

บทเรียนที่เรียนรู้ (lesson-learned) ซึ่งเป็นประเด็นวิชาการที่ค่อนข้างใหญ่ และควรใช้เป็นวัตถุดิบที่สำคัญในการนำไปถกเถียง ขบคิด เพื่อวางจังหวะก้าวในลำดับต่อไป คือ

- 1) การจัดการศึกษาทางเลือกในบริบทของ สรพ. และสังคมไทย ยังเผชิญกับการต้องพึ่งพาตนเอง เพราะไม่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินหรือการอุดหนุนจากรัฐ (subsidies) เพราะเป็นการจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี ที่ดำเนินการโดยภาคประชาสังคม ทำให้ต้องดิ้นรนด้วยตนเอง ทั้ง ๆ ที่คนที่มาเรียนจำนวนมากเป็นผู้ที่ขาดโอกาสในช่วงวัยเรียน เพราะฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวไม่ดี ทำให้ต้องไปทำงานช่วยเหลือครอบครัว และคนเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ที่ในช่วงที่ผ่านมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในที่ห่างไกลจากเมือง หรือไกลจากการพัฒนาความทันสมัยของประเทศ แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาที่ผ่านมาไม่สามารถทำให้เกิดความเท่าเทียมในโอกาสต่าง ๆ

ของคนในสังคม ดังนั้น จึงควรมีการขับเคลื่อนในเรื่องนี้ เพื่อให้รัฐจัดสรรทรัพยากรส่วนหนึ่งมาสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน

- 2) การจัดการศึกษาทางเลือกร่วมกับสถาบันการศึกษาในระบบ เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายและสามารถเข้าถึงผู้เรียนได้จำนวนมากผ่านโครงสร้างและเครือข่ายที่มีอยู่แล้ว ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะปัญหาธรรมชาติและแนวคิดที่ไม่ตรงกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่งที่สถาบันการศึกษาของสังคมไม่สามารถร่วมมือกันผลักดันและสานต่อการศึกษาที่มีแนวคิดและปรัชญาที่อยู่บนฐานประสบการณ์ที่มีความเชื่อมโยงกับชุมชนท้องถิ่นของประเทศได้ ทำให้สังคมไทย ยังต้องใช้ระบบการศึกษาที่ลอกเลียนแบบมาจากต่างประเทศ หรือการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับชีวิตยังคงเป็นกระแสหลัก ทำให้การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในชีวิตและสังคม ยังต้องประสบชะตากรรมด้วยตนเองอย่างกระท่อนกระแท่น และนี่คือเหตุผลหนึ่งที่ทำให้สังคมไทยอ่อนแอ ประกอบกับ สรพ. เองก็ยังมีจุดอ่อนในการสร้างความรู้ที่มีความเชื่อมโยงกับความจริงที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทำให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นไปได้ยาก หรือยังอยู่ในเขตแดนของข้อจำกัด เพราะขาดการสร้างความรู้บนฐานการขับเคลื่อนของบัณฑิตที่มีผลงาน
- 3) การสื่อสารระหว่าง สรพ. กับ สกอ. ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่กำกับ ดูแล ติดตามการทำงาน ยังมีช่องว่างอีกมาก หรือยังไม่สามารถสื่อสารให้เข้าใจกันได้ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการทัศน วิชิติต มุมมองที่แตกต่างกัน ทำอย่างไร จึงจะมีการสื่อสาร ทำความเข้าใจบริบทที่แตกต่างกัน ยอมรับและเคารพในแนวทางของ ม.ชีวิตด้วยความจริงใจ มีการสร้างความร่วมมือกันในการพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผล ที่จะเป็นการหนุนเสริมให้เกิดพลังในการสร้างการเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้จริง
- 4) เครือข่ายที่เข้ามาร่วมจัดการศึกษาในภูมิภาคจำนวนมาก ยังไม่สามารถสร้างเครือข่ายในท้องถิ่น หรือยังไม่เข้มข้นในเรื่องวิธิติต มุมมอง แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อท้องถิ่น รวมถึงยังขาดศักยภาพในการผลิตหรือสร้างความรู้บนฐานการทำงานและการขับเคลื่อนด้วยตนเอง ทำให้เครือข่ายในชุมชนยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควรจะเป็น ซึ่งถ้าสามารถทำอย่างมีความเชื่อมโยง มีความชัดเจน สามารถสร้างความรู้ได้ จะทำให้ระบบต่าง ๆ ในชุมชนเข้มแข็งขึ้นได้ แม้จะต้องเผชิญกับพลังของรัฐและทุนที่เหนือกว่าก็ตาม
- 5) การเป็นสถาบันที่สอนด้านการพึ่งพาตนเองอย่างมีศักดิ์ศรี มีอยู่มีกินในท้องถิ่นของตน ก็ไม่ใช่เรื่องง่ายในทางปฏิบัติ เพราะจริง ๆ แล้วคนจำนวนมากหรือคนทั้งหมดยังต้องขึ้นต่อรัฐและทุนในมิติต่าง ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่า รัฐและทุนยังมีพลังในการครอบงำหรือมีอิทธิพลต่อชีวิตของประชาชน ผู้เรียน บัณฑิตเหนือพลังของสถาบันชุมชน เพราะสถาบันชุมชนเองก็อยู่ในภาวะเชิงวิพากษ์ (critical point) เพราะกลไกต่าง ๆ มีการทับซ้อนกันค่อนข้างมาก จึงควรทำความเข้าใจเรื่องความสลับซับซ้อนของระบบที่เป็นอยู่ เพราะมีความสำคัญมากต่อการเข้าถึงความจริง หรือการมองอย่างสอดคล้องกับความจริง

- 6) การเป็นสถาบันการศึกษาเพื่อปวงชน ที่จำเป็นต้องทำงานเชิงเครือข่าย หรือมีการบริหารจัดการเครือข่ายที่เชื่อมกับชุมชนท้องถิ่น จำเป็นต้องมีความแม่นยำในด้านข้อมูล ทำอย่างไรจึงจะเกิดการสื่อสารกันด้วยช่องทางต่าง ๆ ที่ไม่เป็นทางการ มีความสม่ำเสมอ มีการรับฟังซึ่งกันและกัน จะสามารถลดช่องว่างต่าง ๆ ได้มาก และทำอย่างไร จึงจะไม่กลายเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการที่ใช้เงินเป็นตัวนำ ภายใต้เงื่อนไขที่จำกัดด้านการเงิน ยังต้องสร้างพลังเชิงสังคม หรือการระดมพลังจากทุกคน ทุกระดับ เพราะที่จริงมีทรัพยากรในท้องถิ่นหลากหลายประเภท แต่ที่ผ่านมามี ยังไม่ได้รับการศึกษาวิจัยหรือทำความเข้าใจอย่างจริงจัง
- 7) การเป็นสถานประกอบการทางสังคม (social enterprise) ที่กำหนดไว้เดิม ตั้งแต่ก่อตั้งสถาบัน น่าจะยังมีความเป็นไปได้ ถ้ามีการสำรวจหรือศึกษาความเป็นไปได้อย่างจริงจัง

2

ความคิดเห็นและความพึงพอใจของอาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ ต่อระบบการบริหารจัดการและระบบการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยชีวิต

ความนำ: การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินและวิเคราะห์ระบบ กลไกและกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยชีวิต ในการนี้เป็นการวิเคราะห์ความคิดเห็นและความพึงพอใจของอาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีต่อคุณภาพของระบบการบริหารจัดการและระบบสนับสนุนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตามแนวทางของมหาวิทยาลัยชีวิต วัตถุประสงค์เฉพาะของการศึกษาวิเคราะห์วิจัยครั้งนี้คือ หนึ่ง เพื่อศึกษาและประเมินความคิดเห็นและความพึงพอใจของอาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ต่อระบบการบริหารจัดการ ระบบการเรียนการสอน และผลที่เกิดขึ้น สอง เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจและคุณลักษณะของอาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ และสาม เพื่อศึกษาวิจัยการให้ความสำคัญต่อแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดการสร้างเสริมพลังอำนาจในฐานะผู้เกี่ยวข้องในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ผลที่คาดว่าจะได้รับจากศึกษาวิเคราะห์วิจัยครั้งนี้จะนำไปสู่การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการและระบบสนับสนุนต่าง ๆ รวมถึงการได้ทิศทางในการส่งเสริมแนวคิดทฤษฎีหลักหรือเป็นแกนสำคัญในการจัดการศึกษาภายใต้ “รูปแบบมหาวิทยาลัยชีวิต” ให้บังเกิดผลต่อผู้เรียนและผู้สอนได้มากยิ่งขึ้น

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ:

1. อาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ ที่ตอบแบบสอบถามมีทั้งหมด 138 คน แบ่งเป็นเพศชายร้อยละ 68 เป็นเพศหญิงร้อยละ 32 อายุเฉลี่ย คือ 55 ปี กลุ่มวัยที่มีมากที่สุดคือ 60-69 ปี คิดเป็นร้อยละ 29 ผู้ตอบส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส ผู้ตอบมากกว่าครึ่งมีการศึกษาระดับปริญญาโท และมีประสบการณ์การเป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยชีวิตมากกว่า 3 ปี เกือบ 3 ใน 4 ของอาจารย์ ประกอบอาชีพอื่น ๆ ด้วย ในขณะที่อาจารย์ที่ระบุว่าทำงานที่มหาวิทยาลัยชีวิตแห่งเดียวมีประมาณร้อยละ 30 ในเรื่องของรายได้ต่อเดือนพบว่า กลุ่มที่มีรายได้ต่อเดือนอยู่ระหว่าง 10,001-20,000 เป็นกลุ่มที่มากที่สุด ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 35 ของผู้ตอบแบบสอบถาม เกือบ 3 ใน 4 ของผู้ตอบแบบสอบถามมีบทบาทหรือเข้าร่วมในกลุ่ม-องค์กรต่าง ๆ ในภาคประชาสังคม ในขณะที่มีเพียงร้อยละ 27 เท่านั้น ที่ระบุว่าไม่ได้มีบทบาทดังกล่าว
2. ในเรื่องของแนวคิดและการปฏิบัติที่สอดคล้องกับปรัชญาของมหาวิทยาลัย พบว่า **อาจารย์ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญเป็นอย่างดี** กล่าวคือ อาจารย์เกือบทุกคนหรือร้อยละ 90 ได้ทำในสิ่งที่สอน และสอนในสิ่งที่ทำ เช่นเดียวกันกับปรัชญาและแนวคิดของมหาวิทยาลัยชีวิตที่เกือบทุกคนรับทราบเป็นอย่างดี ส่วนในเรื่องของแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning: TL) พบว่า มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 55) ได้ยินและทราบเป็นอย่างดี และให้ความสำคัญมาก มีเพียงร้อยละ 6 เท่านั้น ที่ไม่ทราบและแทบไม่ให้ความสำคัญ ส่วนแนวคิดและทฤษฎีการสร้างเสริมพลังอำนาจ พบว่า มากกว่าร้อยละ 70 ทราบและให้

ความสำคัญ และในเรื่องของการใช้ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ร้อยละ 85 ใช้แนวทางดังกล่าวในการเรียนการสอน และการใช้ชีวิตประจำวัน

3. ผลการสำรวจความพึงพอใจของอาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ต่อระบบการบริหารจัดการและระบบการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยชีวิต พบว่า **อาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้มีความพึงพอใจต่อการเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ที่มหาวิทยาลัยชีวิตในระดับมาก** (คะแนนเฉลี่ย 3.94 คะแนน) เมื่อพิจารณาคะแนนความพึงพอใจจากคะแนนเต็ม 5 คะแนน พบว่า ในภาพรวม ด้าน การบริหารจัดการและการส่งเสริมพัฒนาอาจารย์ มีคะแนนความพึงพอใจ 3.46 คะแนน หรือมีความพึงพอใจปานกลาง ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้วิธีการส่งเสริมศักยภาพผู้สอนและผู้เรียน มีคะแนนความพึงพอใจ 3.70 คะแนน หรือมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ด้านสิ่งสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีคะแนนความพึงพอใจ 3.21 คะแนน หรือมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง และในด้านการเปลี่ยนแปลงผู้เรียน / ศักยภาพผู้เรียน มีคะแนนความพึงพอใจ 3.86 คะแนน หรือมีความพึงพอใจในระดับมาก ดังนั้น ในระบบบริหารจัดการที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาและปรับปรุงมากที่สุด คือ ในเรื่องการบริหารจัดการและการส่งเสริมพัฒนาอาจารย์ และสิ่งสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ เนื่องจากยังมีคะแนนความพึงพอใจอยู่เพียงแค่นี้ในระดับปานกลาง

4. สำหรับคุณลักษณะอาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องของเพศ อายุ ระดับการศึกษา การประกอบอาชีพ และรายได้ ที่มีความสัมพันธ์กับคะแนนความพึงพอใจในการเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ในภาพรวม พบว่า **อาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุมีคะแนนความพึงพอใจมากที่สุด** คือ 3.94 คะแนน ส่วนคะแนนความพึงพอใจที่น้อยที่สุด คือ ผู้ที่มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท ซึ่งมีคะแนนความพึงพอใจ 3.52 คะแนน ดังนั้น ควรมีการทำความเข้าใจในคุณลักษณะดังกล่าวของอาจารย์มหาวิทยาลัยชีวิต เพื่อให้ได้รับการส่งเสริม สนับสนุน ที่เหมาะสมกับบริบทของอาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้แต่ละคน แต่ละกลุ่ม แต่ละพื้นที่ เพื่อให้อาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้มีความสุขและมีแรงจูงใจในการทำงานเพื่อแสดงบทบาทในการพัฒนาคนและชุมชนภายใต้การบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยชีวิตได้มากยิ่งขึ้น

5. ข้อเสนอแนะเพื่อให้อาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้มีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น คือ **การพัฒนา** ระบบสนับสนุนการพัฒนาอาจารย์ให้มีมาตรฐานเหมือนกับสถาบันการศึกษาแห่งอื่น ๆ มีเวทีด้านการส่งเสริมหรือสนับสนุนผลงานวิชาการให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องการผลิตองค์ความรู้และการสร้างเสริมความรู้เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยชีวิตใช้เป็นหลักในการจัดการศึกษา ซึ่งก็คือ แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง แนวคิดและทฤษฎีศักยภาพและความสามารถ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ และแนวคิดทฤษฎีการพึ่งพาตนเอง ตลอดจนการเพิ่มพูนทักษะความรู้ความสามารถในการแสดงบทบาทในด้านการสร้างเสริมพลังอำนาจเชิงบวกซึ่งกันและกัน

3

ความคิดเห็นและความพึงพอใจของบัณฑิต ต่อการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยชีวิต

ความนำ: การศึกษาความคิดเห็นและความพึงพอใจของบัณฑิตต่อการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยชีวิตนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินและวิเคราะห์ระบบ กลไกและกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย วัตถุประสงค์เฉพาะของการศึกษาวิเคราะห์วิจัยครั้งนี้คือ หนึ่ง เพื่อศึกษาและประเมินความคิดเห็นและความพึงพอใจของบัณฑิตต่อคุณภาพของระบบการเรียนการสอน และคุณภาพของระบบการติดตามและประเมินผล และ สอง เพื่อศึกษาวิจัยการให้ความสำคัญต่อแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดการสร้างเสริมพลังอำนาจ ในฐานะผู้เรียน

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิเคราะห์วิจัยครั้งนี้จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอน รวมถึงการได้ทิศทางในการส่งเสริมแนวคิดทฤษฎีหลัก ที่เป็นแกนสำคัญในการจัดการศึกษาภายใต้ “รูปแบบมหาวิทยาลัยชีวิต” ให้บังเกิดผลต่อผู้เรียนได้มากยิ่งขึ้น ผลการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย สามารถสรุปได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษา:

1. **คุณลักษณะของบัณฑิตที่ตอบแบบสอบถาม** ผู้ตอบแบบสอบถามมีจำนวนทั้งหมด 449 คน เป็นชาย ร้อยละ 53 เป็นหญิง ร้อยละ 47 อายุสูงสุดของผู้ตอบแบบสอบถามคือ 81 ปี อายุต่ำสุด คือ 22 ปี เมื่อจำแนกตามกลุ่มอายุ พบว่า กลุ่มอายุที่มากที่สุด คือ อายุระหว่าง 40-49 ปี คิดเป็นร้อยละ 38 ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส คือ ร้อยละ 66 อาชีพหลัก ร้อยละ 27 เป็นเกษตรกร รองลงมา ร้อยละ 22 คือ บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเรื่องการย้ายถิ่นไปอยู่จังหวัดอื่นก่อนมาเรียนที่มหาวิทยาลัยชีวิต ร้อยละ 66 ไม่เคยย้ายถิ่นไปอยู่ที่อื่น มีเพียงร้อยละ 20 เท่านั้น ที่ระบุว่าเคยย้ายถิ่น และส่วนใหญ่เป็นผู้หารายได้หลักให้กับครอบครัว (ร้อยละ 64) ในส่วนของรายได้ต่อเดือน ผู้ให้ข้อมูลประมาณ 1 ใน 3 มีรายได้อยู่ที่ 10,001-20,000 บาท ถัดมาร้อยละ 22 มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท บัณฑิตประมาณ ร้อยละ 44 ยังคงทำบัญชีครัวเรือน หรือ ทำเป็นประจำ ในขณะที่ผู้ไม่ได้ทำมีร้อยละ 12 ส่วนเรื่องความพอเพียงของรายได้ต่อเดือน ผู้ตอบเกือบร้อยละ 47 ระบุว่ามีเพียงพอและเหลือเก็บ ในขณะที่ผู้ตอบร้อยละ 33 มีรายได้เพียงพอแต่ไม่มีเหลือเก็บ ส่วนผู้ที่ไม่เพียงพอและไม่เหลือเก็บมีเพียงร้อยละ 13 เมื่อสอบถามเรื่องหนี้สิน ผู้ตอบร้อยละ 57 มีหนี้สิน ผู้ไม่มีหนี้สินมีเพียงร้อยละ 24 สำหรับมูลค่าของหนี้สินที่มีอยู่ ผู้ตอบที่มีหนี้สิน ร้อยละ 42 ระบุว่าตนมีหนี้สินอยู่ระหว่างหนึ่งแสนถึงห้าแสนบาท รองลงมา คือ ร้อยละ 18 มีหนี้สินประมาณ 1 - 3 ล้านบาท สำหรับค่าใช้จ่ายที่ทำให้เกิดหนี้สิน ผู้ตอบส่วนใหญ่ หรือ ร้อยละ 27 ระบุว่า เกิดจากการซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ยานพาหนะ ต่อเติมบ้าน และในบรรดาผู้ที่มีหนี้สิน ร้อยละ 84 ระบุว่า สามารถชำระได้ตามกำหนดเวลา แต่มีร้อยละ 7 ไม่สามารถชำระหนี้สินได้ตามกำหนดเวลา สำหรับการถือครองที่ดิน ส่วนใหญ่

หรือร้อยละ 64 ปลูกบ้านบนที่ดินของตนเองต่ำกว่า 10 ไร่ และผู้ตอบร้อยละ 20 มีที่ดินเพื่อทำการเกษตร หรือทำกิจการส่วนตัวต่ำกว่า 10 ไร่โดยประมาณ

สำหรับบทบาททั้งในชุมชนไปจนถึงภาคประชาสังคม หรือระดับประเทศ พบว่า ส่วนใหญ่ หรือ ร้อยละ 61 มีบทบาทดังกล่าว เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์กับคนในชุมชน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 70 ระบุว่า อยู่ในระดับดี ส่วนน้อยคือประมาณร้อยละ 2 มีความสัมพันธ์น้อยและไม่ค่อยดี ในเรื่องของ ความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่อาศัยอยู่ ผู้ตอบแบบสอบถามมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 55) มีความรู้เกี่ยวกับชุมชนเป็น อย่างดี ในขณะที่ประมาณร้อยละ 4 มีความรู้เกี่ยวกับชุมชนค่อนข้างน้อยหรือไม่ค่อยดี

เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับช่วงเวลาที่ได้ศึกษาในมหาวิทยาลัยชีวิต ในเรื่องการเดินทางมาเรียน พบว่า ผู้ตอบ แบบสอบถามเกือบร้อยละ 80 ใช้พาหนะส่วนตัวมาเรียน ส่วนแหล่งเงินที่นำมาใช้จ่ายเพื่อการศึกษา ผู้ตอบ ร้อยละ 84 ใช้เงินเก็บของตัวเอง รองลงมาใช้เงินของบิดามารดา คิดเป็นร้อยละ 7 สำหรับปัญหาในการจ่าย ค่าเล่าเรียน ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 68 ไม่เคยมีปัญหาดังกล่าว การได้รับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ก่อน เข้ามาเรียนที่มหาวิทยาลัยชีวิต ผู้ตอบส่วนใหญ่ หรือร้อยละ 42 ระบุว่า ได้รับข้อมูลจากคำบอกกล่าวจาก นักศึกษา/ศิษย์เก่า

สำหรับเรื่องการตัดสินใจเรียนที่มหาวิทยาลัยชีวิต ผู้ตอบร้อยละ 63 ตัดสินใจเรียนด้วยตนเอง เมื่อถาม เกี่ยวกับเหตุผลหลักที่เข้าเรียนที่มหาวิทยาลัยชีวิต สามเหตุผลระบุในเรื่องความต้องการเรื่องปริญญาบัตร ความต้องการการยอมรับทางสังคม และความภาคภูมิใจ สำหรับคำถามที่ว่า เหตุผลใดสำคัญมากที่สุด ผู้ตอบร้อยละ 83 ให้เหตุผลในเรื่องความภาคภูมิใจ เหตุผลอื่น ๆ คือ การนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตจริง (ร้อยละ 73) รองลงมาคือ ต้องการเปลี่ยนแปลงตนเอง (ร้อยละ 68) ในเรื่องการได้รับการสนับสนุน จากครอบครัวให้ศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยชีวิต พบว่า ร้อยละ 80 ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจาก ครอบครัว

ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับแนวคิด ปรัชญาของมหาวิทยาลัยชีวิต พบว่า รวร้อยละ 80 ทราบเรื่องดังกล่าวเป็น อย่างดี เช่นเดียวกับความรู้ในเรื่องการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ 79) แต่ในเรื่องการสร้างเสริมพลัง อำนาจ มีร้อยละ 57 ที่ระบุว่า เคยได้ยิน และการได้เรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เกือบร้อยละ 90 ระบุว่า ได้เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้

สำหรับสิ่งที่ได้จากการศึกษาในมหาวิทยาลัยชีวิต คือ แผน 4 แผน ผู้ตอบส่วนใหญ่ร้อยละ 88 เห็นว่าเป็น ประโยชน์มาก ในเรื่องการถูกคาดหวังว่าผู้เรียนต้องเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงในชุมชนที่อาศัยอยู่ ร้อยละ 79 ตอบว่า ทราบและเห็นด้วย

สิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรคสำคัญของการเรียนที่มหาวิทยาลัยชีวิต ส่วนใหญ่หรือร้อยละ 45 ระบุว่า ไม่มี ปัญหาอุปสรรคใด ๆ ส่วนผู้ที่ระบุว่ามีปัญหาอุปสรรค ร้อยละ 23 ระบุว่ามาจากเรื่องราวได้และรายจ่าย ของครอบครัว ส่วนความรู้สึกว่าคุ้มค่าหรือไม่ในการศึกษาที่มหาวิทยาลัยชีวิต ผลปรากฏว่า ผู้ตอบเกือบ ร้อยละ 90 มองว่าคุ้มค่า ในด้านการมีบทบาทเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง ร้อยละ 35 ตอบว่า มีบทบาท

ดังกล่าว สำหรับการแนะนำให้ผู้อื่นมาเรียนที่มหาวิทยาลัยชีวิต ผู้ตอบร้อยละ 42 ระบุว่า ได้แนะนำให้คนอื่นมาเรียน

ในเรื่องการนำความรู้ที่ได้จากมหาวิทยาลัยชีวิตไปใช้ประโยชน์หลังจากสำเร็จการศึกษาไปแล้วนั้น ร้อยละ 64 ได้ทำโครงการร่วมกับชุมชน หรือทำภายในชุมชนตนเอง และในเรื่องการนำวิชาหรือกิจกรรมที่ได้เรียนรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชน พบว่า ร้อยละ 90 ได้ใช้ในการพัฒนาชีวิตตนเอง ร้อยละ 69 ได้นำไปใช้ในการพัฒนาครอบครัว และร้อยละ 65 ได้นำไปใช้พัฒนาชุมชน และในเรื่องการทำสิ่งส่งเสริมสร้างชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัย ร้อยละ 42 ได้ทำแล้ว ส่วนแนวทางการสนับสนุนให้การศึกษารูปแบบมหาวิทยาลัยชีวิตคงอยู่ในพื้นที่ ผู้ตอบมากกว่าครึ่ง หรือร้อยละ 54 อยากร่วมมีส่วนร่วมในการสนับสนุน เช่น ประชาสัมพันธ์บอกต่อให้มีผู้มาเข้าเรียนเพิ่มมากขึ้น และพร้อมช่วยสนับสนุนกิจกรรมตามที่ศูนย์การเรียนรู้มหาวิทยาลัยชีวิตขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

2. ความพึงพอใจของบัณฑิตต่อการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยชีวิต ในเรื่อง 1) หลักสูตร เนื้อหา วิชา โครงสร้างการจัดกระบวนการเรียนรู้ 2) ระบบการเข้าเรียน การลงทะเบียนเรียน 3) พื้นที่การเรียนรู้อันแบบ สถานที่ศึกษาดูงาน 4) กระบวนการเรียนรู้ 5) อาจารย์ผู้สอน 6) อาจารย์พี่เลี้ยง 7) สื่อการเรียนการสอน และ 8) การเปลี่ยนแปลงตนเอง พบว่า ทุกประเด็นในแต่ละหัวข้อที่ได้กล่าวมาข้างต้น **บัณฑิตมีความพึงพอใจในระดับมากทุกหัวข้อ** นอกจากนี้ เมื่อสอบถามความพึงพอใจต่อมหาวิทยาลัยชีวิตและการจัดการศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลง หรือการเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง ในภาพรวม คะแนนเฉลี่ย คือ 4.34 คะแนน หรือมีความพึงพอใจในระดับมาก

จากการพิจารณาคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจในปัจจุบัน 8 ด้าน ด้านที่มีคะแนนความพึงพอใจน้อยที่สุด คือในเรื่องของสื่อ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ และบรรยากาศในการเรียนรู้ (คะแนนเฉลี่ย 3.86 คะแนน) และในเรื่องของระบบการเข้าเรียน และการลงทะเบียนเรียน (คะแนนเฉลี่ย 3.87 คะแนน) โดยถือเอาคะแนนเฉลี่ยที่ต่ำกว่า 4.00 คะแนน เป็นเกณฑ์ในการพัฒนาระดับความพึงพอใจของผู้เรียน ดังนั้น หากมีการพัฒนาปัจจัยเพื่อให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษา ควรพัฒนาในปัจจุบันที่กล่าวมาข้างต้นนี้

อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ:

1. ความพึงพอใจของบัณฑิตต่อการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยชีวิต ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทุกปัจจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สัมฤทธิ์ผลในเรื่องการเปลี่ยนแปลงตนเองนั้น สามารถมองเห็นได้ชัดเจน ซึ่งหมายความว่า การนำหลักการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงมาใช้กับวัยผู้ใหญ่ เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิผล หากมีการพัฒนาเครื่องมือสำหรับวัดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนที่มีเกณฑ์มาตรฐานอ้างอิงได้ จะมีประโยชน์อย่างยิ่ง ในการนำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนในรุ่นต่อไปได้เกิดการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงได้เร็วยิ่งขึ้น
2. ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงตนเอง ครอบครัว และชุมชน ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยชีวิต อาจกล่าวได้ว่า ประสบผลสำเร็จ หรือ เกิดสัมฤทธิ์ผลในการจัดการศึกษา เพราะจากการประเมินความพึงพอใจโดยผู้เรียน อยู่ในระดับมาก (มีคะแนนความพอใจโดยเฉลี่ยมากกว่า 4.00 คะแนนขึ้นไป จากคะแนนเต็ม 5 คะแนน ทุกหัวข้อ) ยกเว้นในเรื่อง ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้

ชัดเจน เป็นรูปธรรม ตั้งแต่กำลังศึกษา (3.94 คะแนน ระดับมาก) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาความพึงพอใจของอาจารย์ต่อการเปลี่ยนแปลงผู้เรียน ในเรื่องการมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงชุมชนอย่างเห็นได้ชัดเจน ตั้งแต่กำลังศึกษานั้น พบว่า ได้คะแนนเพียง 3.77 คะแนนหรือยังไม่ค่อยสูงเท่าใดนัก ดังนั้น ควรมีการพิจารณาในเรื่องความคาดหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนตั้งแต่กำลังศึกษา ถ้าสามารถทำได้

3. จากผลการศึกษาเกี่ยวกับการเข้าถึงข้อมูลของมหาวิทยาลัยชีวิต พบว่า ส่วนใหญ่แล้วได้รับข้อมูลจากผู้เรียนปัจจุบันและศิษย์เก่าเป็นหลัก อาจกล่าวได้ว่า กลุ่มนี้ถือเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการชักชวนให้ผู้อื่นเข้าเรียน ดังนั้น ควรมีการสื่อสารข้อมูลสำคัญไปในทิศทางเดียวกัน และแก้ไขคำกล่าวที่ว่า มหาวิทยาลัยชีวิตเข้าง่าย จบง่าย หรือไม่เข้าเรียนก็จบได้ เป็นต้น

4. ปัจจัยการจัดการศึกษาที่บัณฑิตมีความพึงพอใจน้อย คือ ด้านสื่อ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ และบรรยากาศในการเรียนรู้ และด้านระบบการเข้าเรียน และการลงทะเบียนเรียน ควรมีการปรับปรุงเพื่อให้เกิดความพึงพอใจมากขึ้น เมื่อนำผลที่ได้มาเทียบกับการประเมินครั้งนี้

5. เรื่องการส่งเสริมให้มีการใช้แนวคิดสำคัญ คือ แนวคิดการสร้างเสริมพลังอำนาจให้กับผู้เรียน ควรให้มีความเข้มข้นมากกว่าเดิม เพราะจากผลการวิเคราะห์ข้อมูล มีบัณฑิตครึ่งหนึ่งที่รับทราบหรือเคยได้ยิน หากทำได้ จะเสริมให้บัณฑิตมีความเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในชุมชนได้มากยิ่งขึ้น เพราะจากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า บัณฑิตหนึ่งในสามเท่านั้นที่มีบทบาทดังกล่าว

6. สำหรับข้อเสนอแนะอื่น ๆ เช่น ควรสนับสนุนการจัดเวทีวิชาการ การนำเสนอผลงาน การได้วาที ในประเด็นทางวิชาการต่าง ๆ ที่หลากหลาย โดยเฉพาะในพื้นที่กลุ่มจังหวัดใกล้เคียงหรือข้ามภูมิภาค หรือจัดที่ส่วนกลาง เพื่อให้ผู้เรียนทั้งปัจจุบันและศิษย์เก่าเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่ไม่ใช่แค่เฉพาะท้องถิ่นตน แต่ยังเข้าใจบริบทของภาคอื่น ๆ อีกด้วย และในเรื่องการสนับสนุนการประชาสัมพันธ์และการสร้างภาพลักษณ์องค์กรโดยตัวบัณฑิต ควรมีการจัดทำจดหมายข่าว การทำเว็บไซต์ การจัดงานศิษย์เก่า ฯลฯ เพื่อเป็นการเผยแพร่กิจกรรม ความเคลื่อนไหว หรือวิชาการด้านต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยชีวิต

ความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้เรียน ต่อการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยชีวิต

ความนำ: การศึกษาวิจัยความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยชีวิตนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินและวิเคราะห์ระบบ กลไกและกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย วัตถุประสงค์เฉพาะของการศึกษาวิเคราะห์วิจัยครั้งนี้คือ หนึ่ง เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้เรียนมหาวิทยาลัยชีวิต การใช้ความรู้ความสามารถเพื่อพัฒนาตนเอง และผลที่เกิดขึ้นทั้งต่อตนเอง และชุมชน สอง เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนต่อปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและสาม เพื่อศึกษาการให้ความสำคัญต่อแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดการสร้างเสริมพลังอำนาจในฐานะที่เป็นผู้เรียนเพื่อการเปลี่ยนแปลงตนเอง ผลที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนา ปรับปรุง ยกกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอน รวมถึงได้ทิศทางในการส่งเสริมการใช้แนวคิดและทฤษฎีหลัก ที่เป็นแกนสำคัญในการจัดการศึกษาภายใต้ “รูปแบบมหาวิทยาลัยชีวิต” ให้บังเกิดผลต่อผู้เรียนได้มากยิ่งขึ้น

สรุปผลการศึกษา:

1. **คุณลักษณะผู้เรียนที่ตอบแบบสอบถาม** ผู้ตอบแบบสอบถามมีจำนวนทั้งหมด 606 คน เป็นชายมากกว่าหญิง ร้อยละ 54 และร้อยละ 46 ตามลำดับ อายุสูงสุดของผู้ตอบแบบสอบถามคือ 72 ปี อายุต่ำสุด 18 ปี เมื่อจำแนกตามกลุ่มอายุ พบว่า กลุ่มอายุที่มากที่สุด คือ อายุระหว่าง 40-49 ปี คิดเป็นร้อยละ 37 ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส (ร้อยละ 59) อาชีพหลัก ร้อยละ 29 เป็นเกษตรกร รองลงมา ร้อยละ 23 คือ บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเรื่องการย้ายถิ่นไปอยู่จังหวัดอื่นก่อนมาเรียนที่มหาวิทยาลัยชีวิต ร้อยละ 60 ไม่เคยย้ายถิ่นไปอยู่ที่อื่น มีเพียงร้อยละ 25 เท่านั้นที่เคยย้ายถิ่น ผู้ตอบส่วนใหญ่เป็นผู้หารายได้หลักให้กับครอบครัว (ร้อยละ 55) ในส่วนของรายได้ต่อเดือน ผู้ตอบราว 1 ใน 3 มีรายได้อยู่ที่ 10,001-20,000 บาท ถัดมาร้อยละ 23 มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท ผู้เรียนประมาณร้อยละ 90 ยังคงทำบัญชีครัวเรือน หรือ ทำเป็นประจำ ส่วนเรื่องความพอเพียงของรายได้ต่อเดือน ผู้ตอบร้อยละ 50 ระบุว่า มีเพียงพอและเหลือเก็บ ส่วนผู้ที่มีรายได้ไม่เพียงพอและไม่มีเหลือเก็บ มีไม่ถึงร้อยละ 10 ส่วนหนึ่งสิน ผู้ตอบร้อยละ 62 ระบุว่ามีหนี้สิน ซึ่งส่วนใหญ่ระบุว่า มีหนี้สินต่ำกว่า 50,000 บาท ซึ่งเป็นหนี้ที่เกิดจากการซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น รถยนต์/จักรยานยนต์ หรือเพื่อซ่อมแซมปรับปรุงบ้าน สำหรับความสามารถในการชำระหนี้สินสิน ผู้ตอบมากกว่าร้อยละ 80 ระบุว่า สามารถชำระหนี้สินได้ตามกำหนดเวลา ส่วนที่ดินที่ถือเป็นทรัพย์สินที่สำคัญ พบว่า ส่วนใหญ่หรือผู้ตอบมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 58) มีที่ดินสำหรับปลูกบ้าน/สร้างที่อยู่อาศัยต่ำกว่า 10 ไร่ และมีที่ดินเพื่อทำการเกษตรหรือประกอบอาชีพต่ำกว่า 10 ไร่ เช่นเดียวกัน (ร้อยละ 33)

ในเรื่องของการมีบทบาทในภาคชุมชน ประชาสังคม ทั้งในระดับท้องถิ่นและภูมิภาค พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 54 มีบทบาทดังกล่าว ในขณะที่ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 21 ไม่มีบทบาทใด ๆ ในชุมชน หรือในระดับอื่น ๆ เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์กับคนในชุมชน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 69 ระบุว่ามีความสัมพันธ์กับบุคคลในชุมชนเป็นอย่างดี สำหรับในเรื่องความรู้เกี่ยวกับชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 55) ตอบว่ามีความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่ตนอาศัยอยู่เป็นอย่างดี

สำหรับข้อค้นพบเกี่ยวกับระดับการศึกษาที่ผ่านมาเรียนที่มหาวิทยาลัยชีวิต ส่วนใหญ่หรือประมาณร้อยละ 60 จบการศึกษาระดับมัธยมปลายจากการศึกษานอกระบบ ในเรื่องของวิธีการเดินทางมาเรียน ส่วนใหญ่หรือร้อยละ 73 เดินทางมาเรียนโดยใช้รถยนต์ หรือจักรยานยนต์ส่วนตัว ส่วนค่าเล่าเรียน ผู้ตอบร้อยละ 86 ใช้เงินของตัวเอง ในขณะที่ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 6 ใช้เงินของบิดามารดา ในขณะที่ส่วนน้อยที่ระบุว่ากู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ทั้งในและนอกระบบ เมื่อพิจารณาในเรื่องปัญหาการจ่ายค่าเล่าเรียน เช่น ค่าเช่า หรือเงินไม่พอจ่าย พบว่า ร้อยละ 2 เท่านั้นที่ระบุว่า ยังมีปัญหาการค้างจ่ายค่าเทอม ในขณะที่ร้อยละ 71 ตอบว่า ไม่เคยมีปัญหา

สำหรับการเข้ามาเรียนที่มหาวิทยาลัยชีวิต ส่วนใหญ่เป็นการตัดสินใจด้วยตัวเอง หรือคิดเป็นร้อยละ 62 ส่วนผู้ที่ได้รับการชักชวนจากผู้อื่นมีอยู่ร้อยละ 32 ส่วนแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยชีวิต ส่วนใหญ่ได้รับมาจากนักศึกษาหรือศิษย์เก่า รองลงมาจากบุคคลที่รู้จัก หรือครอบครัว/ญาติพี่น้อง (ร้อยละ 47 และ 44 ตามลำดับ) เมื่อสอบถามเกี่ยวกับการสนับสนุนของครอบครัวต่อการเข้าศึกษาที่มหาวิทยาลัยชีวิต โดยส่วนใหญ่หรือร้อยละ 90 ตอบว่า ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี

เมื่อถามถึงเหตุผลหลักที่เข้าเรียนมหาวิทยาลัยชีวิต ซึ่งมีให้เลือก 3 เหตุผล คือ 1) ความต้องการใบปริญญาบัตร 2) ความต้องการการยอมรับทางสังคม และ 3) ความต้องการความภาคภูมิใจ ให้ระบุว่าเหตุผลใดสำคัญมากที่สุด ผู้ตอบร้อยละ 78 ให้เหตุผลในเรื่องความภาคภูมิใจมากที่สุด รองลงมาในเรื่องความต้องการปริญญาบัตร (ร้อยละ 65) และสุดท้ายในเรื่องความต้องการการยอมรับทางสังคม (ร้อยละ 57) ส่วนเหตุผลส่วนตัวอื่น ๆ นอกเหนือจากสามเหตุผลข้างต้น ผู้ตอบระบุว่า ที่เข้าศึกษามหาวิทยาลัยชีวิต เพราะต้องการเปลี่ยนแปลงตนเอง (ร้อยละ 87)

เมื่อพิจารณาถึงแนวคิด ปรัชญา ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยชีวิต โดยเฉพาะแนวคิดปรัชญาหรือคุณค่าหลักของมหาวิทยาลัย ผู้ตอบร้อยละ 81 ระบุว่ารับรู้หรือรับทราบเป็นอย่างดี สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ผู้ตอบร้อยละ 82 ตอบว่าเคยได้ยินหรือรู้จัก สำหรับแนวคิดการสร้างเสริมพลังอำนาจ มีผู้ตอบร้อยละ 62 ที่เคยได้ยินหรือทราบเกี่ยวกับแนวคิดดังกล่าว และในเรื่องการเรียนรู้หรือการปฏิบัติเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ผลปรากฏว่าผู้ตอบร้อยละ 96 ระบุว่าได้เรียนรู้แล้ว

สำหรับประโยชน์ของการจัดทำแผน 4 แผน ตามแนวทางของมหาวิทยาลัย ผู้ตอบร้อยละ 80 เห็นว่าเป็นประโยชน์มาก ในขณะที่วิชา/กลุ่มวิชาที่จัดสอนหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยชีวิต ที่ผู้ตอบระบุว่า

ประทับใจมากที่สุดสามอันดับแรกคือ วิชาการรู้จักตนเองและการเปลี่ยนแปลงตน (ร้อยละ 70) อันดับที่สอง คือวิชาการพัฒนาชีวิต (ร้อยละ 55) และอันดับที่สาม คือวิชากฎหมายในชีวิตประจำวัน (ร้อยละ 41) ในเรื่องของการถูกคาดหวังว่าผู้เรียนหรือบัณฑิตมหาวิทยาลัยชีวิตจะต้องเป็นผู้นำชุมชนนั้น ผู้เรียนร้อยละ 78 รับทราบและเห็นด้วย มี 1 ใน 10 คน เท่านั้น ที่ไม่ทราบว่าตนเองถูกคาดหวังให้มีบทบาทมากขึ้นในการเป็นผู้นำชุมชนหรือกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

สำหรับปัญหาอุปสรรคในการศึกษาเรียนรู้ ผู้ตอบร้อยละ 37 ระบุว่าไม่มีปัญหาอุปสรรคใด ๆ สำหรับผู้ที่ระบุว่าไม่มีปัญหาอุปสรรค ส่วนใหญ่หรือร้อยละ 46 ระบุว่าไม่มีปัญหารายได้/รายจ่ายในครอบครัว สำหรับความรู้สึกว่าคุ้มค่าหรือไม่คุ้มค่าต่อการเรียนที่มหาวิทยาลัยชีวิตมาระยะเวลาหนึ่งแล้วนั้น ผู้ตอบร้อยละ 97 กล่าวว่า คุ้มค่า และผู้ตอบร้อยละ 97 เช่นเดียวกันที่ระบุว่า มีความมั่นใจที่จะสำเร็จการศึกษาแน่นอน

2. ความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยชีวิต ในเรื่องของหลักสูตร เนื้อหา รายวิชา โครงสร้างการจัดกระบวนการเรียนรู้ ระบบการเข้าเรียน การลงทะเบียน พื้นที่การเรียนรู้ ต้นแบบ สถานที่ศึกษาคุณภาพ กระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนอาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ สื่อการเรียน การสอน และที่สำคัญที่สุดในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงตนเอง พบว่า ทุกประเด็นในแต่ละหัวข้อที่ได้กล่าวมานี้ **ผู้เรียนระบุว่ามีความพึงพอใจในระดับมากทุกหัวข้อ** สำหรับประเด็นที่มีความพึงพอใจมากที่สุดจากการประเมินครั้งนี้คือ ความพึงพอใจในอาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในเรื่องที่สอน ส่วนความพึงพอใจที่น้อยที่สุดคือ ค่าใช้จ่ายตลอดหลักสูตรที่พบว่ายังไม่เหมาะสม หรือสูงไป

อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ:

1. ผู้เรียนจำนวนหนึ่ง ถึงแม้ไม่ใช่ส่วนใหญ่ ไม่มีความรู้ หรือรู้่น้อยจนถึงปานกลาง เกี่ยวกับชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ ผู้ที่ยังไม่มีบทบาทใด ๆ ในชุมชนหรือภาคประชาสังคม ตลอดจนผู้ที่ไม่ทราบว่าตนเองถูกคาดหวังให้มีบทบาท หรือเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชน โดยเฉพาะภายหลังสำเร็จการศึกษา นั้นหมายถึงว่า ยังไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในตัวผู้เรียนและชุมชน สมดังเจตนารมณ์ของมหาวิทยาลัยชีวิต ควรให้ความสำคัญในเรื่องการเพิ่มความเข้มข้นในการสื่อสาร การปลูกฝัง การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ การสร้างประสบการณ์ การเสริมทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง หรือการเพิ่มการเรียนรู้เกี่ยวกับการเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงด้วยวิธีการและเทคนิควิธีต่าง ๆ

2. ผู้เรียนจำนวนหนึ่ง ไม่ทราบเกี่ยวกับแนวคิดและปรัชญาของมหาวิทยาลัยชีวิต สะท้อนให้เห็นข้ออ่อนเกี่ยวกับการสื่อสาร การสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลงตนเองของบางศูนย์การเรียนรู้ ดังนั้น ควรให้ความสำคัญในเรื่องนี้เช่นเดียวกัน และควรมีการตรวจสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ของอาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เข้ามาใหม่ด้วย

3. สองแนวคิดสำคัญสำหรับการศึกษารูปแบบมหาวิทยาลัยชีวิต คือ แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง และแนวคิดทฤษฎีการสร้างเสริมพลังอำนาจ ที่พบว่า ผู้เรียนจำนวนมากยังไม่เคยได้ยิน ควรให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองได้อย่างเป็นระบบและมี

ทิศทาง และสามารถนำมาใช้ในการกำหนดตัวชี้วัดการเปลี่ยนแปลง เพื่อจัดทำระบบการประเมินผลที่ สอดคล้องกัน

4. ผู้เรียนมหาวิทยาลัยชีวิต ส่วนใหญ่มีฐานะปานกลางและฐานะที่ค่อนข้างขัดสน บางคนไม่มีที่ดินทำกิน หรือมีทรัพยากรที่จำกัด แต่เข้าเรียนที่มหาวิทยาลัยชีวิตเพื่อต้องการความภาคภูมิใจ ปริญญาบัตร หรือ ต้องการเพิ่มความมั่นใจในตนเอง เปลี่ยนแปลงตนเองในด้านต่าง ๆ สิ่งที่ต้องส่งเสริม ประการแรกคือ ควร จะต้องสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการมีรายได้เพิ่มขึ้นในระหว่างเรียน ควรส่งเสริม ศักยภาพความสามารถในการแสวงหาช่องทางต่อยอดจากสิ่งที่เคยทำ สิ่งที่มีอยู่ในครอบครัว หรือใน ห้องถิ่นของตน สนับสนุนหรือส่งเสริมให้นำทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวมาสร้างหรือพัฒนาเป็น ผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าและคุณค่า เพื่อให้เกิดรายได้ ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อหาข้อมูลหรือการซื้อขาย ผ่านตลาดออนไลน์ เมื่อผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองหรือมีชีวิตที่ดีขึ้นแล้ว ควรส่งเสริมการทำกิจการ ต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกับชุมชน หรือที่เรียกว่า วิสาหกิจชุมชน

5. ผู้เรียนกลุ่มที่มีฐานะค่อนข้างดี หรือ มีหน้าที่การงาน /กิจการ/รายได้ที่มั่นคงแล้ว ควรเน้นการจัดทำแผน ด้านการดูแลสุขภาพ และมีการบริหารจัดการเวลาที่มีประสิทธิภาพ คำนึงถึงการทำงาน การพัฒนาตนเอง และการใช้ชีวิตที่สมดุลสอดคล้องกัน และสามารถจัดสรรเวลาเพื่อทำประโยชน์ให้กับชุมชน หรือส่งเสริมให้ ริเริ่มกลุ่มหรือโครงการที่สามารถทำประโยชน์เพื่อสังคมส่วนรวม

6. การประชาสัมพันธ์แบบ “ปากต่อปาก” ถือเป็นแหล่งข้อมูลหรือการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับ มหาวิทยาลัยชีวิตที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าศึกษา ดังนั้น ผู้สื่อสาร ไม่ว่าจะเป็น ผู้เรียน ศิษย์เก่า คณาจารย์ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ ควรคำนึงถึงการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง รวมทั้งควรมีชุดข้อมูลเพื่อการ ประชาสัมพันธ์หรือการสื่อสารที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น เช่น แนวคิดการจัดการเรียนรู้ การเรียนรู้ตลอดชีวิต แนวคิดหรือปรัชญาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงตนเอง ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงตนเองของผู้เรียนเชิง ประจักษ์ การพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การศึกษาเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ จริง ความสามารถในการเป็นผู้นำชุมชน การศึกษาดูงานในพื้นที่เรียนรู้ที่หลากหลาย การจัดทำแผน 4 แผน การทำโครงการที่สามารถต่อยอดเป็นอาชีพหรือการทำประโยชน์ต่อสังคมได้

7. อาจารย์ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ คือ ปัจจัยที่สำคัญเหนือสิ่งอื่นใดของมหาวิทยาลัยชีวิต ควรมีการ พัฒนาอย่างต่อเนื่อง ให้มีความรู้และประสบการณ์ที่สอดคล้องกับสิ่งที่สอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดและ ปรัชญาของมหาวิทยาลัยชีวิต และกระบวนการพัฒนาอาจารย์มหาวิทยาลัยชีวิตควรดำเนินไปตลอดเวลา รวมถึงการประเมินศักยภาพและการสร้างเสริมพลังเชิงบวก เพื่อให้อาจารย์ผู้สอนได้เกิดความกระตือรือร้น ในการพัฒนาตนเองตลอดเวลา ทั้งในเรื่องการนำความรู้ใหม่ๆ มาใช้สอน การใช้เทคนิคแปลกใหม่ในการจัด กระบวนการเรียนรู้ ความมุ่งมั่นในการทำผลงานวิจัย การเขียนบทความวิชาการ ตลอดจนความสามารถใน การวิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ในประเด็นทางวิชาการและการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัด การศึกษาใน “รูปแบบมหาวิทยาลัยชีวิต”

5

การลาออกกลางคันของนักศึกษามหาวิทยาลัยชีวิต

ความนำ: การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยและสาเหตุหลักที่มีผลต่อการลาออกกลางคันของนักศึกษามหาวิทยาลัยชีวิต และความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออกกลางคันในแต่ละด้านของนักศึกษา กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษามหาวิทยาลัยชีวิตที่เข้าศึกษาในปีการศึกษา 2554-2560 จำนวน 51 คน ที่ได้มาจากแบบสอบถามที่ส่งกลับคืนทางไปรษณีย์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการศึกษาเชิงปริมาณ:

1. ผู้ตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 57 เป็นเพศชาย และ ร้อยละ 43 เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 47 ปี ส่วนใหญ่จัดอยู่ในกลุ่มอายุ 40-49 ปี (ร้อยละ 33) รองลงมาคือกลุ่มอายุ 50-59 ปี (ร้อยละ 26) ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร (ร้อยละ 29) รองลงมาคือ เป็นเจ้าหน้าที่หรือพนักงานในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ร้อยละ 21) สำหรับระดับการศึกษาเดิมก่อนเข้าเป็นนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยชีวิต เกือบครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถามจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากการศึกษานอกโรงเรียน รองลงมา ร้อยละ 25 จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ หรือ ปวช./ปวส.
2. ก่อนยุติการศึกษาที่มหาวิทยาลัยชีวิต ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 73 ไม่ได้ปรึกษาอาจารย์ ซึ่งส่วนหนึ่งชี้ให้เห็นว่ามีช่องว่างในการสื่อสารกัน ในขณะที่ร้อยละ 27 ได้ปรึกษาอาจารย์ที่ดูแล เมื่อสอบถามถึงโอกาสกลับมาศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยชีวิตอีกครั้ง เกือบครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถาม หรือร้อยละ 49 ยากกลับเข้ามาอีกครั้ง ส่วนผู้ที่ไม่อยากกลับเข้ามาเรียนต่อมีร้อยละ 29
3. ปัจจัยที่เป็นสาเหตุสำคัญที่สุดในการออกกลางคันของนักศึกษามหาวิทยาลัยชีวิต ส่วนใหญ่ระบุว่า เป็นเรื่องค่าใช้จ่าย (ร้อยละ 51) รองลงมาคือ เรื่องเวลา (ร้อยละ 23)
4. เมื่อพิจารณาจำนวนปัจจัยหลักหลายปัจจัยประกอบกัน คือ ปัจจัยคุณภาพด้านการบริหารจัดการ ด้านคุณภาพผู้สอนและการจัดกระบวนการเรียนรู้ ด้านค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา และเหตุผลส่วนตัวของผู้เรียนพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 29 ที่ลาออก เพราะมีปัจจัย 3 ด้านที่เป็นสาเหตุประกอบกัน ในขณะที่ร้อยละ 17 ระบุว่าไม่มีเพียงปัจจัยเดียวเท่านั้นที่เป็นสาเหตุให้ลาออก และร้อยละ 14 ระบุว่า ทั้ง 5 ปัจจัยที่เป็นสาเหตุหรือปัจจัย-องค์ประกอบให้ลาออก
5. เมื่อพิจารณาสาเหตุการออกกลางคันที่ผู้ตอบแบบสอบถามระบุถึง จากมากไปหาน้อย พบว่า สาเหตุเรื่องค่าเล่าเรียนแพง (ร้อยละ 59) และมึนงานประจำมากขึ้น ทำให้ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมหรือเรียนได้ไม่เต็มที่ (ร้อยละ 59 เช่นเดียวกัน) เป็นสาเหตุแรกสุดในการตัดสินใจยุติการศึกษา ส่วนสาเหตุอื่น ๆ ที่มีความสำคัญรองลงมา คือ มีภาระการประกอบอาชีพในวันเสาร์และอาทิตย์

6. ทุกสาเหตุที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่าย เวลา ตัวผู้สอน ผู้เรียน การบริหารจัดการ ล้วนส่งผลต่อการตัดสินใจลาออกก่อนสำเร็จการศึกษา ในเรื่องค่าใช้จ่ายการศึกษา ควรจะมีระบบสนับสนุนต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน ทั้งก่อนและระหว่างการเข้าศึกษา เช่น ระบบการออมของผู้เรียน, กองทุนกู้ยืมจากสถาบันการเงินภาครัฐ หรือที่สามารถร่วมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อการศึกษา ส่วนในเรื่องของเวลา ผู้สอนควรมีการให้คำแนะนำในเรื่อง การบริหารจัดการเวลาของผู้เรียนเป็นรายกรณีอย่างใกล้ชิดตามแผนการบริหารจัดการเวลา เพราะเป็น ตัวชี้วัดความสำเร็จในการสนับสนุนการใช้แผน 4 แผน สำหรับความเชื่อมั่นในตัวผู้สอน อาจารย์ที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญในการเป็นต้นแบบที่ควรประพฤติปฏิบัติที่สอดคล้องกับแนวคิดและปรัชญาของ มหาวิทยาลัย

สรุปผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ:

1. ผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก มี 6 คน เพศชาย 5 คน เพศหญิง 1 คน อายุต่ำสุด 32 ปี อายุสูงสุด 73 ปี อาชีพหลักเกษตรกร 3 คน ลูกจ้าง 1 คน ค้าขาย 1 คน ผู้สูงอายุไม่มีอาชีพ 1 คน
2. ส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านการเงินเป็นสำคัญ ซึ่งมาจากจุดเปลี่ยนของชีวิต เช่น มีภาระงานมากขึ้น มี ปัญหาสุขภาพ ปัญหาครอบครัว ปรับเปลี่ยนงาน เมื่อถึงเวลาในการจ่ายค่าเล่าเรียนในภาคการศึกษาถัดไป สถานการณ์ทางการเงินของผู้เรียน ณ ขณะนั้นเป็นเหตุให้เกิดการตัดสินใจไม่ศึกษาต่อที่มีนัยสำคัญ เกือบ ทุกคนได้รับประโยชน์จากการเรียนมหาวิทยาลัยชีวิตและได้นำไปใช้ต่อแม้ว่าจะไม่ได้ศึกษาต่อแล้ว และบาง คนเมื่อสามารถจัดการเวลากับการเงินได้แล้ว อาจกลับมาศึกษาต่อ

คำแนะนำ/ข้อเสนอแนะ สำหรับมหาวิทยาลัยชีวิตในกรณีการออกจากการศึกษากลางคันของผู้เรียน:

1. ผู้ที่จำเป็นต้องยุติการศึกษาก่อนสำเร็จตามหลักสูตร ควรได้รับใบประกาศนียบัตรหรือใบรับรองว่าเป็นผู้ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจ และไม่ควรรับทักข้อมูล นักศึกษาว่าเป็นผู้ออกกลางคัน แต่ให้ระบุว่าจำเป็นต้องพักการศึกษาชั่วคราว เมื่อผู้ที่จำเป็นต้องออก กลางคันหรือต้องพักการศึกษาชั่วคราว มีความพร้อมอีกครั้ง สามารถใช้ประกาศนียบัตรหรือใบรับรอง ดังกล่าวเป็นหลักฐานในการเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยชีวิตได้
2. ควรมีการพัฒนาหรือปรับปรุงระบบฐานข้อมูลผู้ศึกษามหาวิทยาลัยชีวิตทุกคนให้ทันสมัย ถูกต้องอยู่ เสมอ โดยไม่ระบุว่าผู้เรียนลาออกไปแล้ว ฐานข้อมูลนี้สามารถใช้เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมของ มหาวิทยาลัยชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการแจ้งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยอย่างต่อเนื่อง และยังทำให้ทุกคนมีความรู้สึกว่าได้รับการยอมรับ เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายมหาวิทยาลัยชีวิต หรือเคย เป็นศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยชีวิต
3. เพื่อแก้ปัญหาการลาออกกลางคันของผู้ที่มีปัญหาด้านการเงิน ควรแจ้งให้ผู้เรียนได้รับรู้ค่าใช้จ่ายที่ แท้จริง นอกจากค่าเล่าเรียนรายเทอม และควรมุ่งไปที่ผู้เรียนที่มีเงินออมก่อนเข้าเรียน และควรมีการ ประเมินสถานะทางเศรษฐกิจของผู้ที่จะเป็นนักศึกษา โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้
4. ควรพยายามลดช่องว่างในการสื่อสารซึ่งกันและกันระหว่างผู้สอน/ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้/ผู้บริหารกับ

ผู้เรียน ควรสื่อสารตั้งแต่แรกว่าถ้าท่านใดมีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย ควรแจ้งให้เพื่อนที่เรียนรู้นเดียวกันและอาจารย์/ผู้บริหารทราบ เพื่อให้มีกระบวนการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น การจัดตั้งกองทุน/การระดมเงินออม/การแสวงหาหนทางในการสร้างรายได้ร่วมกัน โดยได้รับการสนับสนุนจากอาจารย์/ผู้บริหารของศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งเชื่อว่า ถ้ามีการสื่อสารกันมากเท่าใด ช่องว่างต่าง ๆ ย่อมลดลง และโปรดอย่าลืมว่าการมีชีวิตที่ดีขึ้น การมีรายได้ การมีเงินออม การมีสุขภาพที่ดีขึ้น การบริหารจัดการเวลาได้ดี ฯลฯ ล้วนแต่เป็นความท้าทายในเชิงการเปลี่ยนแปลงตนเองของผู้เรียนมหาวิทยาลัยชีวิต ที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาและแนวคิดของมหาวิทยาลัยชีวิต ที่ระบุว่า ชีวิตดีขึ้นตั้งแต่วันแรกหรือภาคการศึกษาแรกที่มาเรียน และยังสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตนเองผ่านแผน 4 แผน ที่ครอบคลุมทั้งการวางแผนชีวิตและเป้าหมาย ที่เชื่อมกับการบริหารจัดการเวลาในชีวิต การจัดการด้านการงาน/อาชีพ การจัดการด้านรายได้/การเงิน และการจัดการสุขภาพ ดังนั้น ทุกฝ่ายควรให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เพราะเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จที่สำคัญมากของมหาวิทยาลัยชีวิต

6

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) และข้อเสนอเชิงกลยุทธ์เพื่อการจัดการศึกษาทางเลือก ของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

ความนำ: การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) เป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์หลักของการวิจัย ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาทางเลือกและผลที่เกิดขึ้นในบริบทของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชนที่กำหนดไว้ในข้อเสนอโครงการวิจัย ฯ ผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาและวิเคราะห์ในครั้งนี้ คือ การได้องค์ความรู้เกี่ยวกับศักยภาพและข้อจำกัด หรือจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ปัญหาและอุปสรรคของระบบและกลไกต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในมุมมองของผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายทุกระดับ ตั้งแต่ระดับส่วนกลางไปจนถึงระดับพื้นที่เรียนรู้ ผนวกด้วยมุมมองของคณะวิจัยประเมินผล และจากการประชุมระดมความคิดเห็นครั้งสำคัญ 2 ครั้ง คือ การประชุมของคณะกรรมการยุทธศาสตร์เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2561 และการประชุมนำเสนอผลการวิจัย ฯ เมื่อวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2561 โดยเฉพาะในเรื่องโอกาสและอุปสรรคที่เป็นสภาพแวดล้อมภายนอก ผลการวิจัยโดยสรุป มีการนำเสนอดังนี้

- 1) ปัจจัยภายใน : จุดแข็ง จุดอ่อน
- 2) ปัจจัยภายนอก : โอกาส และอุปสรรค
- 3) แนวทางการพัฒนา : กลยุทธ์ที่สอดคล้องกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

1) ปัจจัยภายใน : จุดแข็ง จุดอ่อน

จากการรวบรวมความคิดเห็นของคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ บัณฑิต นักศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 3,198 ความคิดเห็นที่ได้จากการสอบถาม แบ่งเป็นความคิดเห็นด้านจุดดี จุดเด่น จุดแข็ง (2,029 ความคิดเห็น) พบว่ามหาวิทยาลัยชีวิต มีจุดแข็งที่สำคัญ 8 ด้าน เรียงจากจำนวนความคิดเห็นจากมากไปน้อย คือ อันดับที่ 1 ด้านวิชาการ/หลักการ/แนวคิด/ปรัชญา อันดับที่ 2 ด้านอาจารย์และบุคลากร อันดับที่ 3 ด้านการสร้างเสริมโอกาสทางการศึกษาเรียนรู้ อันดับที่ 4 ด้านสถานที่เรียนรู้ อันดับที่ 5 ด้านอัตลักษณ์ อันดับที่ 6 ด้านกลุ่มผู้เรียน อันดับที่ 7 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และ อันดับที่ 8 ด้านค่าใช้จ่าย

ส่วนจุดอ่อน จุดด้อย หรือสิ่งที่ต้องการแก้ไขหรือพัฒนา (1,169 ความคิดเห็น) ที่สำคัญ 10 ด้าน เรียงจากจำนวนความคิดเห็นจากมากไปน้อย คือ อันดับที่ 1 ด้านการประชาสัมพันธ์ และการสร้างภาพลักษณ์ อันดับที่ 2 ด้านสถานที่ อันดับที่ 3 ด้านค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา อันดับที่ 4 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก อันดับที่ 5 ด้านระบบการจัดการเรียนการสอนและการติดตามประเมินผล อันดับที่ 6 ด้านการบริหารจัดการ อันดับที่ 7 ด้านบุคลากรและอาจารย์ อันดับที่ 8 ด้านการจัดการเวลา อันดับที่ 9 ด้านงบประมาณและการสนับสนุน และ อันดับที่ 10 ด้านการสื่อสารและการประสานงาน

โดยสรุปจุดแข็ง / จุดอ่อน ที่สำคัญ คือ วิชาการถือเป็นจุดแข็งที่สุดของมหาวิทยาลัยชีวิต โดยเฉพาะในเรื่อง
สาระการเรียนรู้ ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน กิจกรรมการเรียนรู้ และหลักปรัชญา แนวคิด วิสัยทัศน์ ซึ่งจะเป็
โอกาสสำคัญในการผลิตหลักสูตรให้หลากหลาย ในขณะที่สิ่งที่เป็จุดอ่อนที่สุด คือ การประชาสัมพันธ์
ควรเร่งให้มีการแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะการปรับปรุงเว็บไซต์ส่วนกลาง และเพิ่มเว็บไซต์เครือข่ายให้
มากขึ้น และผลิตสื่อออนไลน์ที่มีรูปแบบที่หลากหลาย เหมาะสมกับพื้นที่ วิทย และการนำไปใช้

ส่วนด้านอาจารย์และบุคลากร, สิ่งอำนวยความสะดวก และค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา มีทั้งจุดแข็งและ
จุดอ่อน ซึ่งควรมีการสร้างความเข้าใจให้ผู้เข้ามาเรียนแต่แรก ส่วนคุณภาพบุคลากร ควรได้รับแรงกระตุ้น
และแรงจูงใจให้เกิดการพัฒนาตนเองโดยไม่ต้องรอเวลา

สำหรับจุดแข็ง / จุดเด่น / สิ่งที่ดีของมหาวิทยาลัยชีวิตที่มีความสำคัญเช่นเดียวกัน คือ การสร้างเสริม
โอกาสต่าง ๆ ทางการศึกษาเรียนรู้และอัตลักษณ์ ทั้งนี้ เพื่อใช้เป็นโอกาสในการสื่อสารกับสังคมภายนอก
หรือกับกลุ่มผู้เรียนที่เป็นเป้าหมายของมหาวิทยาลัยชีวิต

ส่วนจุดอ่อน / ข้อด้อยที่ควรมีการพัฒนาหรือปรับปรุงโดยกำหนดกรอบเวลาให้ชัดเจนและอาศัยความ
ร่วมมือ คือ ระบบการจัดการเรียนการสอนและประเมินผล การบริหารจัดการองค์กร การจัดการเวลา
งบประมาณและการสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และการสื่อสารและการประสานงาน

2) ปัจจัยภายนอก : โอกาส และอุปสรรค

ในส่วนนี้เป็นความคิดเห็นที่ได้จากมุมมองของคณะวิจัยและจากการนำเสนอผลการวิจัยในการประชุม 2
ครั้ง คือ การประชุม “ปฏิบัติการทบทวนและแปลงยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติของมหาวิทยาลัยชีวิต เพื่อก้าว
กระโดดสู่นาตไทย 4.0” วันที่ 24-25 พฤษภาคม พ.ศ. 2561 ณ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน และ การ
ประชุมนำเสนอผลการศึกษาวิจัยโครงการฯ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2561 ณ
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

โอกาสของมหาวิทยาลัยชีวิตสามารถช่วงชิง คือ กระแสการศึกษาทางเลือก, การเรียนรู้ตลอดชีวิต, การเข้า
สู่สังคมสูงวัยของไทย, การจัดการศึกษาให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส, การเรียนรู้แบบออนไลน์, การเกิดชุมชน
ประเภทใหม่ๆ, และนโยบายภาครัฐที่ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน

อุปสรรคที่ส่งผลกระทบการจัดการศึกษาในแบบมหาวิทยาลัยชีวิต คือ การลอกเลียนหลักสูตรการศึกษา
ของมหาวิทยาลัยชีวิต และการแข่งขันแย่งชิงผู้เรียน, ค่านิยมและคุณค่าของใบปริญญา, การคลายตัวของ
คำว่า “ชุมชน” ในความหมายเดิม และทัศนคติและการรับรู้ขององค์กรภาคี/องค์กรสนับสนุนต่าง ๆ ที่ลดลง/
เปลี่ยนแปลงไปหรือหายไปบางส่วน

3) แนวทางการพัฒนา : กลยุทธ์ที่สอดคล้องกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

กลยุทธ์หรือแนวทางที่จะทำให้มหาวิทยาลัยชีวิตก้าวพ้นปัญหาอุปสรรค และเป็นจุดเริ่มแห่งการพัฒนา
ปรับปรุง ดังนี้

- จัดทำหลักสูตรที่มหาวิทยาลัยมีความเชี่ยวชาญ ทั้งระยะสั้น ระยะยาว หรือได้ระดับทักษะความรู้ เช่น ขั้นต้น ขั้นกลาง และขั้นสูง
- จัดทำหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุที่ต้องการดูแลสุขภาพและทำงานเพื่อชุมชน
- ประชาสัมพันธ์เชิงรุกไปยังกลุ่มเป้าหมายใหม่ วิทยาลัยกำลังจบการศึกษาระดับมัธยมปลายในระบบ และนอกระบบ รวมถึงกลุ่มผู้พิการ
- เปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปที่ไม่ต้องการรับปริญญาได้เข้าเรียน
- ทำโครงการจัดการศึกษาที่เน้นการพัฒนาชีวิตและชุมชน ที่สามารถขอรับทุนจากแหล่งทุนทั้ง ภายในและภายนอกประเทศ
- ไม่ปรับขึ้นค่าเล่าเรียน
- หาเครือข่าย แนวนร่วม เป็นแหล่งทุน หรือกองทุนกู้ยืม โดยความร่วมมือของผู้นำท้องถิ่น
- จัดตลาดนัดวิชาการปีละครั้ง หรือ สองปีครั้ง ในแต่ละภูมิภาค
- พัฒนาเว็บไซต์ของสถาบันฯ ให้มีผู้เข้าชมมากขึ้น
- เผยแพร่เอกสารวิชาการ หนังสือเพื่อให้ความรู้ ที่สามารถเผยแพร่ได้โดยผู้อ่านไม่เสียค่าใช้จ่าย
- แก้วิกฤตปัญหาทางการเงินอย่างเร่งด่วน โดยการกู้ยืมเงินปลอดดอกเบี้ยจากแหล่งทุน เพื่อนำมาใช้หนี้สินที่ค้างอยู่ เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับบุคลากร และสะสางปัญหาทางการเงินที่สะสมมานาน
- ปรับบทบาทมหาวิทยาลัยเพื่อการวิจัยชุมชน หาแหล่งทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อส่งเสริมการสร้างชุมชนเข้มแข็ง วิจัยภูมิปัญญา วิจัยตนเอง/วิจัยชีวิต ส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมที่ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ฯลฯ

ดำเนินการโดย

โครงการวิจัย ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาทางเลือก
และผลที่เกิดขึ้นในบริบทของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

สนับสนุนโดย

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน (สรพ.)

บริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน)

มูลนิธิพลังที่ยั่งยืน